

Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja

Karen Barns i Piter Albreht

Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja

Karen Barns i Piter Albreht

Geneva Centre for the
Democratic Control of
Armed Forces (DCAF)

Napomena o autorima

Karen Barns i Piter Albreht iz Internešenel alerta.

Internešenel alert je NVO sa sjedištem u Londonu koja više od 20 godina radi na uspostavljanju trajnog mira i bezbjednosti u zajednicama pogođenim nasilnim konfliktom. Višeslojni pristup Internešenel alert-a se usredsređuje na jedan ili više različitih regiona, a za cilj ima oblikovanje politika i praksi koje utiču na izgradnju mira, te pružanje obuke pomoći u izgradnji vještina i kapaciteta.

Regionalni rad Internešenel alerta je fokusiran na region Velikih afričkih jezera, Zapadne Afrike, Južnog Kavkaza, Nepala, Šri Lanke, Filipina i Kolumbije. Tematski projekti koje sprovodi Internešenel alert se primjenjuju na lokalnom, regionalnom i međunarodnom nivou, a usredsređeni su na multidisciplinarna pitanja koja su od suštinske važnosti za izgradnju održivog mira. U njih spadaju privreda i ekonomija, rodna pitanja, uprava, pomoć, bezbjednost i pravda.

Urednice

Megan Bastik i Kristin Valasek, DCAF

Zahvalnica

Ovim putem se zahvaljujemo sljedećim osobama na njihovim komentarima na nacrt ovog Priručnika, koji su bili od neprocjenjive važnosti za nas: Šeron Bagvan-Rols, Marini Kaparini, Semu Kuku, Lejmahu Gbovi, Giji Giji, Franku Kamungi, Niku Kiliku, Mini Luitikajnen, Elizabeti Porter i UN-INSTRAW-u. Zahvaljujemo se i Bendžaminu Baklendu, Antoniju Dramondu i Mugihu Takešiti na pomoći pri uređivanju, kao i Anji Ebnoter na uputstvima kako da se uradi ovaj projekat.

Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u

Ovaj Priručnik o reformi sektora bezbjednosti i rodnim pitanjima je dio Seta priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u. Osmišljen je tako da na praktičan način predstavi rodna pitanja za sve one koji rade na reformi sektora bezbjednosti i kreatoru politika u tom sektoru, i sastoji se od sljedećih 13 priručnika i njima odgovarajućih praktikuma:

1. Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja
2. Reforma policije i rodna pitanja
3. Reforma sistema odbrane i rodna pitanja
4. Reforma pravosuđa i rodna pitanja
5. Reforma kaznenog sistema i rodna pitanja
6. Upravljanje granicama i rodna pitanja
7. Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
8. Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja
9. Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
10. Privatne vojne i zaštitarske kompanije i rodna pitanja
11. Procjena, nadgledanje i vrednovanje RSB-a i rodna pitanja
12. Obuka o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti
13. Primjena rezolucija o ženama, miru i bezbjednosti u reformi sektora bezbjednosti Aneks o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima

DCAF, OEBS/ODIHR i UN-INSTRAW duguju izričitu zahvalnost Ministarstvu vanjskih poslova Norveške koje je omogućilo da ovaj Set priručnika ugleda svjetlost dana.

DCAF

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) promoviše dobru upravu i reformu sektora bezbjednosti. Centar vrši istraživanja o dobrim praksama, podstiče razvoj odgovarajućih standarda na državnom i međunarodnom nivou, daje preporuke za razvoj odgovarajuće politike, vrši savjetodavnu ulogu i pruža državama programe podrške. Partnere DCAF-a čine vlade, parlamentari, institucije civilnog društva, međunarodne organizacije i niz aktera u sektoru bezbjednosti, kao što su policija, sudstvo, obavještajne agencije, granične službe i vojska.

OEBS/ODIHR

Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je glavna institucija koja je u okviru OEBS-a zadužena za ljudsku dimenziju pitanja bezbjednosti, tj. široki koncept koji obuhvata zaštitu ljudskih prava, razvoj demokratskih društava sa naglaskom na izbore, izgradnju institucionalnih kapaciteta i upravu, jačanje vladavine prava i promovisanje istinskog poštovanja i međusobnog razumijevanja među pojedincima, kao i među narodima. ODIHR je dao svoj doprinos stvaranju ovog Seta priručnika.

UN-INSTRAW

Međunarodni istraživački i obrazovni institut Ujedinjenih nacija za unapređenje položaja žena (UN-INSTRAW) je jedina organizacija UN-a ove vrste, sa zadatkom razvijanja programa istraživanja koji doprinose jačanju položaja žena i postizanja rodne ravnopravnosti širom svijeta. Putem stvaranja saveza sa zemljama članicama UN-a, međunarodnim organizacijama, akademskim krugovima, civilnim društvom i ostalim akterima, UN-INSTRAW:

- sprovodi istraživanja koja su usmjerena na konkretno preduzimanje aktivnosti po pitanjima roda i njegovog konkretnog uticaja na politiku, programe i projekte;
- stvara veze neophodne za upravljanje znanjem i razmjenu informacija;
- jača kapacitete ključnih učesnika u procesu, kako bi se pitanja roda integrisala u politiku, programe i projekte.

Slika na naslovnoj strani © Keystone, EPA, Kim Luderbrook, 2003.

© DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2008.

Sva prava su zaštićena.

ISBN 978-92-9222-148-5

Citirati kao: Karen Barnes i Peter Albrecht. „Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja.” *Set priručnika o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti*. Ur. Megan Bastick i Kristin Valasek. Ženeva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN-INSTRAW, 2008.

Prevela Dragana Čurović. Lektura i korektura Biljana Ristović.
Štampa: UNAGRAF d.o.o.

SADRŽAJ

Akronimi	iii
1. Uvod	1
2. Kakva je uloga civilnog društva u nadzoru nad sektorom bezbjednosti?	1
2.1 Šta je civilno društvo?	1
2.2 Na koji je način civilno društvo uključeno u nadzor nad sektorom bezbjednosti?	2
2.3 Kakvi se izazovi postavljaju pred uključivanje civilnog društva u nadzor nad sektorom bezbjednosti?	2
3. Zbog čega su rodna pitanja bitna za nadzor civilnog društva?	3
3.1 Jačanje lokalnog vlasništva	3
3.2 Stvaranje djelotvornih i sveobuhvatnih mehanizama za nadzor putem integracije rodni pitanja	4
3.3 Unaprjeđivanje nadzora putem uključivanja organizacija žena	4
4. Na koji se način rodna pitanja mogu integrisati u nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti?	5
4.1 Tijela za nadzor nad sektorom bezbjednosti	6
4.2 Istraživanja i prikupljanje podataka	7
4.3 Revizija rodni pitanja	8
4.4 Rodna analiza budžeta	9
4.5 Zagovaranje i podizanje svijesti javnosti	9
4.6 Rad sa medijima	12
4.7 Obuka o rodni pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti	13
4.8 Organizacije žena	14
4.9 Mreže organizacija civilnog društva.	16
4.10 Rodno odgovorne OCD	17
5. Integracija rodni pitanja u nadzor civilnog društva u specifičnim kontekstima	17
5.1 Zemlje u postkonfliktnom periodu	17
5.2 Zemlje u tranziciji i zemlje u razvoju	18
5.3 Razvijene zemlje	20
6. Ključne preporuke	21
7. Dodatni izvori informacija	22

AKRONIMI

EP	Evropski parlament
EU	Evropska unija
KBT	Kampanja „Bijela traka“
NAP	Nacionalni akcioni plan
NVO	Nevladina organizacije
OCD	Organizacija civilnog društva
PPG	Pridružena parlamentarna grupa (UK)
RAMB	Rodna akcija za mir i bezbjednost
RN	Rodno nasilje
RSB	Reforma sektora bezbjednosti
SPB	Seksualno prenosive bolesti
UN	Ujedinjene nacije
UNSCR 1325	Rezolucija 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbjednosti
WIPNET	Mreža žena za izgradnju mira

Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja

1 Uvod

U ovom Priručniku je dat uvod u značaj i prednosti integracije rodni pitanja u nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti, uključujući praktične primjere i preporuke. Civilno društvo može da doprinese procesu nadzora nad sektorom bezbjednosti na veliki broj različitih načina, uključujući korišćenje formalnih i neformalnih mehanizama. Ovi mehanizmi mogu da postanu više sudionički i sveobuhvatniji rješavanjem rodni pitanja i punim uključenjem organizacija žena. Rodno odgovorni mehanizmi nadzora civilnog društva mogu da na djelotvorniji način obezbijede da potrebe i interesi i žena i muškaraca budu vidljivi i uvršteni u ovaj proces, a time i da sektor bezbjednosti ima odgovornost za zaštitu svih članova društva.

Transparentan i odgovoran sektor bezbjednosti, kojim se upravlja na djelotvoran način, je osnova svakog demokratskog procesa. Nadzor civilnog društva je važan mehanizam kojim se postižu ove vrijednosti putem artikulisanja i prenošenja bezbjednosnih potreba i interesa stanovništva onima koji kreiraju politiku, te putem obezbjeđivanja stručnog znanja i nadgledanjem državnih bezbjednosnih službi. Loše vođene i neodgovorne bezbjednosne snage mogu da dovedu do povećanja nesigurnosti i loše raspodjele sredstava, što podriva napore na uspostavljanju dobre uprave. Štaviše, sektor bezbjednosti kojim se upravlja na nedemokratski način može veoma lako da bude zloupotrijebljen u sticanje pristalica ili može da izazove raspad monopola države nad upotrebom sile.¹ Nadzor politika, struktura, programa, aktivnosti i reformskih procesa sektora bezbjednosti je jedan od načina kojima se obezbjeđuje podrška sektora bezbjednosti poštovanju standarda o ljudskim pravima i vladavini prava.

Ovaj Priručnik je osmišljen kao izvor informacija za organizacije civilnog društva (OCD) koje su već uključene u nadzor nad sektorom bezbjednosti, kao i za one OCD koje žele da se aktivnije uključe u ove aktivnosti. Ovaj Priručnik, takođe, predstavlja relevantan izvor informacija za sve one koji kreiraju politiku u sektoru bezbjednosti i za zvaničnike u nacionalnim vladama, međunarodnim i regionalnim organizacijama i zemljama donatorima širom svijeta koje su uključene u kreiranje i sprovođenje reformi sektora bezbjednosti i koje bi mogle da odigraju aktivnu ulogu u jačanju učešća civilnog društva i njegovom podržavanju.

Ovaj Priručnik obuhvata:

- Opis uloge civilnog društva u mehanizmima nadzora
- Obrazloženje za integraciju rodni pitanja i načina na koji ovo može da ojača i unaprijedi nadzor
- Kriterijume za integraciju rodni pitanja u različite aspekte nadzora civilnog društva, uključujući praktične sugestije i primjere
- Pregled načina na koji su rodna pitanja uvrštena u nadzor civilnog društva u zemljama u postkonfliktnom periodu, zemljama u tranziciji, zemljama u razvoju i razvijenim zemljama
- Ključne preporuke
- Dodatne izvore informacija

2 Kakva je uloga civilnog društva u nadzoru nad sektorom bezbjednosti?

2.1 Šta je civilno društvo?

Civilno društvo se može posmatrati kao politički prostor koji postoji između pojedinca i vlade:

Civilno društvo je sektor paralelan sa, ali ipak odvojeno od države i tržišta, u kojem se građani slobodno okupljaju u skladu sa sopstvenim interesima. Ono obuhvata samoinicirani i dobrovoljni sektor zvanično udruženih pojedinaca koji se vode neprofitnim ciljevima u nevladinim organizacijama (NVO), organizacijama u lokalnim zajednicama, vjerskim tijelima, profesionalnim udruženjima, trgovačkim udruženjima, studentskim grupama, kulturološkim udruženjima, itd.²

U bilo kom društvu, civilno društvo obavlja određeni broj funkcija:

- Predstavlja različite izborne jedinice jednog društva
- Kreatorima politike i vladinim institucijama obezbjeđuje tehničku stručnost
- Izgrađuje kapacitete NVO-a i ostalih organa
- Pruža i obezbjeđuje usluge umjesto države
- Obezbuđuje prostor za socijalnu interakciju i povezivanje³

U ovom Priručniku se, takođe, govori o medijima, imajući u vidu njihovu ključnu ulogu u upoznavanju civilnog društva sa ulogama i nadležnostima države, te ulogu u prenošenju interesa i zahtjeva civilnog društva kreatorima državne politike.

2.2 Na koji je način civilno društvo uključeno u nadzor nad sektorom bezbjednosti?

Nadzor nad sektorom bezbjednosti može da bude interni i eksterni i dešava se na mnogo različitih nivoa, te putem djelovanja velikog broja tijela. Eksterni nadzor nad sektorom bezbjednosti se može sprovoditi na dva osnovna načina: kao prvo, tako što će sektor bezbjednosti direktno odgovarati stanovništvu, a kao drugo, tako što će političari i birokrate u vladi bilo koje države biti odgovorni za aktivnosti sektora bezbjednosti. Neki od najtipičnijih tijela za eksterni nadzor su parlamenti, ustavni sudovi, tijela za borbu protiv korupcije i za određivanje odgovornosti javnosti i ombudsmeni.

Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti, uključujući nadzor nad sprovođenjem reforme sektora bezbjednosti (RSB), podrazumijeva aktivno učešće OCD u definisanju bezbjednosne politike i nadzoru nad strukturama i praksama aktera sektora bezbjednosti.⁴ Cilj je da se interesi i perspektive zajednice i najširih slojeva društva uvrste u omogućavanje unutrašnje i spoljne bezbjednosti, a da se pri tome podrže lokalno vlasništvo i održivost. Osim ovoga, nadzorom civilnog društva se idealno podržavaju međunarodno prihvaćene demokratske norme o transparentnosti i odgovornosti. Nadzor civilnog društva se može odvijati na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou i može obuhvatati rad OCD u formalnim i neformalnim mehanizmima za nadzor.

Sektor bezbjednosti obuhvata:

- **Ključne bezbjednosne aktore** koji obuhvataju: oružane snage, policiju, žandarmeriju, paravojne snage, obavještajne i bezbjednosne službe, graničnu i carinsku službu.
- **Tijela za upravljanje bezbjednošću i nadzor** koji obuhvataju: parlament i njegove odgovarajuće zakonodavne odbore; vladu/izvršnu vlast, uključujući ministarstva odbrane, unutrašnjih poslova i vanjskih poslova; savjetodavna tijela za nacionalnu bezbjednost, običajna i tradicionalna tijela i organe finansijske uprave.
- **Pravosudne institucije i institucije vladavine prava** koje obuhvataju: ministarstva pravde, zatvore, službe za krivičnu istragu i krivično gonjenje, sudstvo, ostale običajne i tradicionalne pravosudne sisteme, komisije za ljudska prava i ombudsmane.
- **Vaninstitucionalne bezbjednosne snage** koje obuhvataju: oslobodilačke vojske, gerilu, privatne jedinice za lično obezbjeđenje, privatne zaštitarske kompanije, privatne vojne kompanije i snage teritorijalne odbrane političkih partija.⁵

Ključ za postojanje demokratskog i funkcionalnog sektora bezbjednosti je postojanje kulture u kojoj svi jednako učestvuju i u kojoj vlada transparentnost, što se može

omogućiti povezivanjem sa civilnim društvom. Stručnost i autonomni interesi civilnog društva predstavljaju važnu kariku u održavanju ravnoteže moći države da određuje pitanja bezbjednosti i odbrane. Najvažnije je da uključivanje učesnika iz civilnog društva u nadzor, kreatorima politika pruža šire perspektiva, interese, informacije i alternativna rješenja. Međutim, važno je prepoznati da OCD nijesu uvijek demokratske i ne predstavljaju uvijek potrebe i interese šire populacije, što znači da njihovo uključivanje neće automatski dovesti do djelotvornog nadzora.

Civilno društvo učestvuje u nadzoru sektora bezbjednosti na neke od sljedećih načina:

- **Kao izvor političkih savjeta i tehničke stručnosti** koji kreatorima politike mogu pružiti informacije i dati uvid u bezbjednosne potrebe i interese zajednice.
- **Jačanjem lokalnog vlasništva i sveobuhvatnosti** putem uključivanja različitih grupa u diskusije o bezbjednosnim pitanjima.
- **Kao kontrolno tijelo** koje, putem lobiranja, kampanja za podizanje svijesti javnosti ili putem direktnog pritiska stanovništva, vlast drži odgovornom za njene postupke.
- **Omogućavanjem dijaloga i pregovora** između kreatora politike, institucija sektora bezbjednosti, zvaničnika i stanovništva.
- **Putem kampanja javnog zagovaranja** kojima se podiže svijest o ključnim bezbjednosnim problemima i pitanjima, zloupotrebi ljudskih prava, neravnopravnoj raspodjeli finansijskih sredstava i ostalim sličnim prekršajima.
- **Putem pružanja usluga** i obezbjeđivanjem alternativnih izvora bezbjednosti i pravde u slučajevima gdje država nije u mogućnosti ili ne želi da preuzme ovu ulogu, ili u slučajevima gdje je civilno društvo u boljoj poziciji da pruži ovakve usluge.

2.3 Kakvi se izazovi postavljaju pred uključivanje civilnog društva u nadzor nad sektorom bezbjednosti?

Određeni broj ključnih izazova može da umanjí sposobnost civilnog društva da se uključi u djelotvoran nadzor:

- **Tradicionalna tajanstvenost** koja okružuje sektor bezbjednosti otežava svaki napor za njegovo regulisanje ili informisanje javnosti o njegovim politikama i aktivnostima.
- **Stavljanje nacionalnih bezbjednosnih problema na prvo mjesto** ispred građanskih sloboda i ljudskih prava znači da se od sektora bezbjednosti ne traži odgovornost u onom stepenu u kome bi to trebalo.
- **Nedostatak stručnosti i kapaciteta** u OCD-ima za njihovo uključivanje u rješavanje pitanja koja se tiču sektora bezbjednosti.
- **Nedostatak povjerenja i/ili transparentnosti** između OCD i sektora bezbjednosti može da OCD-

ima oteža pristup ključnim donosiocima odluka, te da utiču na izradu bezbjednosnih i pravosudnih programa i politika. Ograničavajući faktor može, takođe, da bude i nedostatak saradnje između samih OCD.

- **Nedostatak nezavisnosti u radu OCD** jer ih ili finansiraju ili u njihovom osnivanju učestvuju djelovi sektora bezbjednosti, čime se dovodi u pitanje njihova nezavisnost.
- **Premalo donatorske podrške** za postizanje transparentnosti i demokratske odgovornosti sektora bezbjednosti, a u korist tehničke pomoći i efikasnog rada unutar sektora bezbjednosti, čime se isključuje naglasak na jačanju nadzora koji vrši civilno društvo.⁶
- **Podijeljeno civilno društvo** sa organizacijama koje ne sarađuju ili ne učestvuju u kolektivnom zagovaranju pitanja koja se tiču nadzora nad sektorom bezbjednosti. Radom OCD mogu da dominiraju određene grupe i organizacije, što može da dovede do, na primjer, marginalizovanja grupa žena ili organizacija iz seoskih sredina i da im oteža uključivanje u mehanizme nadzora.

Organizacije civilnog društva nijesu homogene i njihova priroda, kapacitet i struktura mogu u velikoj mjeri da se razlikuju unutar jednog ili više konteksta. Ova raznolikost predstavlja istovremeno i izazove i prilike. Raznolikost OCD je jedna od najjačih strana civilnog društva, pošto im bogatstvo znanja i iskustva, kao i različite perspektive i prioritete omogućavaju da daju važan doprinos u različitim sferama i o velikom broju pitanja. Štaviše, OCD mogu biti u dobroj poziciji za nadzor nad sektorom bezbjednosti s obzirom da im njihova nezavisna pozicija može omogućiti da se kritičnije odnose prema akterima i strukturama u sektoru državne bezbjednosti.

Ovo predstavlja izazov donatorskim organizacijama koje, iz različitih razloga, mogu da završe sarađujući sa najdostupnijim i najbolje pozicioniranim OCD, premda one ne moraju neophodno da predstavljaju interese najvećeg dijela učesnika sa lokalnog nivoa. Ukoliko šira populacija ne smatra da su OCD legitimne, ili ukoliko to ne smatraju vlada i ostali ključni učesnici, ovo može da kompromituje djelotvornost rada OCD kao i njihovu sposobnost da na konstruktivan način doprinesu radu mehanizama za vršenje nadzora. Od posebne je važnosti da OCD koje su uključene u vršenje nadzora budu umrežene i da se te mreže šire izvan glavnih gradova u datim državama i izvan elitnih grupa koje često dominiraju zvaničnim strukturama i tijelima.

Sputavanjem raznolikosti perspektiva kako bi se obezbijedila šira zastupljenost i legitimitet, uz istovremeno prepoznavanje da neke OCD imaju više iskustva, kapaciteta i pristupa mehanizmima za vršenje nadzora od ostalih, predstavlja izazov sa kojim se suočavaju same OCD, kao i spoljni akteri koji teže da podrže njihovo uključivanje u sektor bezbjednosti.

3 Zbog čega su rodna pitanja bitna za nadzor civilnog društva?

Rod se odnosi na uloge i odnose, osobine ličnosti, stavove, ponašanje i vrijednosti koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. „Rod“ se, stoga, odnosi na naučene razlike između muškaraca i žena dok „pol“ označava *biološke* razlike između muškaraca i žena. Rodne uloge se u velikoj mjeri razlikuju u okviru jedne ili više kultura i vremenom se mogu mijenjati. Rod se ne odnosi samo na žene i muškarce, već i na njihove međusobne odnose.

Integracija rodni pitanja je proces procjene potencijalnih posljedica po žene i muškarce bilo koje planirane aktivnosti, uključujući zakonodavne odredbe, politiku i programe u svim oblastima i na svim nivoima.⁴

Za više informacija vidi Priručnik o RSB-u i rodni pitanjima

Uopšteno, funkcija bilo kojeg procesa nadzora je da ojača postojeće strukture, politike i mehanizme, kako bi sektor bezbjednosti bio odgovoran za potrošnju finansijskih sredstava i za svoje aktivnosti. Integracija rodni perspektiva i potpuno uključivanje organizacija žena na različite načine jača nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti, uključujući tu unaprjeđivanje lokalnog vlasništva, djelotvornosti i odgovornosti.

Poštovanje obaveza predviđenih međunarodnim zakonima i podzakonskim aktima

Integracija rodni pitanja u nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti je neophodna kako bi se ispoštovale obaveze po međunarodnim i regionalnim zakonima, podzakonskim aktima i normama koje se tiču bezbjednosti i rodni pitanja. Ključna dokumenta iz ove oblasti obuhvataju:

- *Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena* (1979.)
- *Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju* (1995.)
- *Rezoluciju 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbjednosti* (2000.)

Za više informacija pogledajte Aneks ovom Setu priručnika o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima.

3.1 Jačanje lokalnog vlasništva

„Uključivanje civilnog društva u programe RSB-a je predušlov za postizanje šireg i sveobuhvatnijeg lokalnog vlasništva i, u krajnjem slučaju, održivosti. Usljed svog potencijala da naglase interese i zabrinutost šire populacije i da podrže reforme kojima se rješavaju bezbjednosne i pravosudne potrebe stanovništva, organizacije civilnog društva treba da odigraju važnu ulogu.“

Priručnik OECD-DAC-a o reformi sistema bezbjednosti⁸

Premda može zahtijevati dosta vremena, ekstenzivnog dijaloga, saradnje i kompromisa između velikog broja različitih učesnika, lokalno vlasništvo je od ključne važnosti za razvoj demokratskog, transparentnog i odgovornog sektora bezbjednosti. Međutim, donatori i ostali spoljni učesnici i dalje često nameću modele, politiku i programe učesnicima sa lokalnog nivoa, čak i onda kada ovi modeli, politika i programi ne odgovaraju prioritetima ili interesima na lokalnom nivou.⁹ Posljedice ovog pristupa odozgo na dole su neizbježne: „Neophodnost postojanja lokalnog vlasništva je stvar poštovanja i pragmatične neophodnosti. Suština je da će reforme koje ne oblikuju i ne sprovode učesnici sa lokalnog nivoa najvjerovatnije biti loše primjenjene i neodržive. U nedostatku lokalnog vlasništva, RSB je osuđena na propast“.

Integracijom rodnih pitanja se može stvoriti i konsolidovati lokalno vlasništvo tako što će se obezbijediti da su i muškarci i žene uključeni i učestvuju u razvoju ili reformi sektora bezbjednosti, s obzirom da on utiče na njihove zajednice i državu u kojoj žive. Ovim se, takođe, naglašava neophodnost uključivanja organizacija žena kao ključnih učesnika sa lokalnog nivoa (vidi 3.3). Štaviše, bez postojanja lokalnog vlasništva i posebno uključivanja lokalnih perspektiva i učesnika sa lokalnog nivoa u proces reformisanja i jačanja sektora bezbjednosti, biće gotovo nemoguće uvrstiti rodni pristup. Neophodan korak koji treba preduzeti u integraciji rodne perspektive u sektor bezbjednosti podrazumijeva uključivanje svih članova društva na identifikaciji sopstvenih uloga, odgovornosti, kapaciteta, potreba i interesa u omogućavanju bezbjednosti. Do procesa stvaranja ovakvog shvatanja može doći samo ukoliko se učesnici sa lokalnog nivoa aktivno uključe u rješavanje bezbjednosnih pitanja.

Donatori, poput Odjeljenja za međunarodni razvoj Velike Britanije i Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) su prepoznali da bez lokalnog vlasništva reforma sektora bezbjednosti nema puno šansi za uspjeh.¹⁰ Premda stepen lokalnog vlasništva nad RSB-om u velikoj mjeri zavisi od kapaciteta civilnog društva da učestvuje u njoj i političke volje vlade za primjenu sveobuhvatnog pristupa, spoljašnji akteri mogu, takođe, da odigraju ulogu u pružanju podrške širem uključivanju i učešću u programima i projektima koje pokreću učesnici sa lokalnog nivoa.¹¹

3.2 Stvaranje djelotvornih i sveobuhvatnih mehanizama za nadzor putem integracije rodnih pitanja

Rodne perspektive su važne za nadzor civilnog društva iz nekoliko razloga, a najviše zato što one omogućavaju da se shvati da bilo koja populacija ne predstavlja homogenu grupu i da u njoj postoji veliki broj različitih bezbjednosnih potreba i interesa. Uloge i odgovornosti koje muškarci i žene preuzimaju na sebe u vezi sa sektorom bezbjednosti mogu, takođe, da se razlikuju u velikoj mjeri, a često su rezultat društvenih shvatanja o tome šta je to rod. Na primjer, od muškaraca se često očekuje da omogućavaju bezbjednost u svojoj porodici i u zajednici i oni se, generalno gledano, izlažu većem

riziku od oružanog nasilja. Žene, sa druge strane, često imaju specifične bezbjednosne potrebe, poput toga da budu zaštićene od nasilja u porodici, koje može biti neadekvatno riješeno od strane službi za sprovođenje zakona i pravosudnog sistema. S obzirom na činjenicu da sektor bezbjednosti ima zadatak da i muškarcima i ženama omogući bezbjednost i pravdu, od suštinske je važnosti da se u proces nadzora civilnog društva uvrste rodna pitanja kako bi se omogućilo da važeći sistemi i strukture štite potrebe svih, a ne samo onih iz najprivilegovanijih i najuočljivijih sektora društva.

Svojom analizom, funkcijom nadgledanja i nadzora, civilno društvo može da otkrije ko su ti koji su isključeni iz odlučivanja o sektoru bezbjednosti i koji djelovi stanovništva imaju manje pristupa ili vlasništva nad mehanizmima sektora bezbjednosti i pristupa zaštiti u okviru ovog sektora. Važna funkcija bilo kojeg mehanizma nadzora je da se u kompletan proces uvrste marginalizovane grupe i pojedinci. Ovo može da dovede do većeg učešća organizacija žena u bezbjednosnim procesima.¹²

Institucije i pojedinci koji su zaduženi za očuvanje bezbjednosti mogu ponekad, takođe, da predstavljaju i izvor nesigurnosti za opštu populaciju, posebno za žene i marginalizovane grupe koje se, kada se nađu u rukama bezbjednosnih snaga, mogu suočiti sa nasiljem. Ovakvo nasilje, koje obuhvata i rodno nasilje (RN), mogu da počine službenici sektora bezbjednosti ili ono može da proistekne iz zakonodavstva, politike i struktura koji zajedno čine vladavinu prava. Tamo gdje mehanizmi nadzora civilnog društva ne obuhvataju rodna pitanja, strukture sektora bezbjednosti, politike i bezbjednosna kultura mogu i dalje dovoditi do RN-a nad ženama, muškarcima, mladićima i djevojkama; rodne neravnopravnosti i prakse isključivanja (određenih grupa ili pojedinaca). Ovo samo po sebi predstavlja izuzetno jako opravdanje za uključivanje perspektiva svih grupa datog stanovništva u nadzor civilnog društva.

Važno je napomenuti da se nadzor ne tiče samo formalnih struktura i procedura, već i onih faktora koje je teže kvantitativno mjeriti poput tradicije, političke kulture i ostalih neformalnih pravila ponašanja koji igraju ulogu u određivanju odgovornosti sektora bezbjednosti.¹³ Dinamika uključivanja rodnih pitanja predstavlja moćnu posredničku silu kojom se oblikuju svi ovi gore navedeni faktori i putem koje se shvata na koji način ona ima uticaj na sektor bezbjednosti, što može da rasvijetli kriterijume i mehanizme kojima se dolazi do odgovornije i transparentnije prakse.

3.3 Unaprjeđivanje nadzora putem uključivanja organizacija žena

Ženske organizacije civilnog društva često predstavljaju neiskorišćeno sredstvo za sprovođenje djelotvornog nadzora nad sektorom bezbjednosti. U slučajevima kada država ne uspije da pruži bezbjednost i pravdu sveukupnom stanovništvu, grupe žena mogu da se uključe kako bi osnovale sigurne kuće za žrtve RN-a; kako bi zagovarale uspostavljanje rodno odgovorne pravne reforme; podigle svijest muškaraca i žena o njihovim ljudskim pravima i obavezi države da im štiti ta

prava; i kako bi obezbjeđivale veliki broj ostalih usluga i pomogle izgradnju kapaciteta u zajednicama u kojima rade. Njihova stručnost i uvid koji imaju u bezbjednosne i pravosudne potrebe različitih grupa ljudi se ne mogu tek olako previdjeti. Organizacije žena mogu da unaprijede rodno odgovoran nadzor nad sektorom bezbjednosti putem sljedećih inicijativa:

- Davanjem rodno odgovornih političkih savjeta za unaprjeđenje transparentnosti, odgovornosti i brzog djelovanja.
- Nadgledanjem sprovođenja međunarodnih i regionalnih sporazuma, kao i nacionalne i institucionalne politike o rodnoj ravnopravnosti u vezi sa institucijama sektora bezbjednosti.
- Omogućavanjem izgradnje kapaciteta upravljačkih i nadzornih tijela o rodnim i bezbjednosnim pitanjima.
- Obezbuđivanjem sveobuhvatnog nadzora kojim se odgovara na potrebe zajednice putem identifikacije bezbjednosnih prijetnji i problema sa kojima se suočavaju pojedinci i zajednice, a posebno „marginalizovane grupe“.
- Omogućavanjem dijaloga i pregovora između lokalnih zajednica i tijela za nadzor nad sektorom bezbjednosti.
- Podizanjem svijesti javnosti o tome kako da institucije sektora bezbjednosti pozivaju na odgovornost, npr. putem prijavljivanja zlostavljanja počinjenog od strane policije.
- Promovisanjem uloge žena u odlučivanju i liderstvu u okviru institucija sektora bezbjednosti i organa koji vrše nadzor.

Još jedna od prednosti uključivanja organizacija žena u nadzor nad sektorom bezbjednosti jeste njihova sposobnost da dopru do onog dijela populacije do kojeg je inače teško doći. S obzirom da ih narod često vidi kao manje zastrašujuće, žene se često mogu mnogo lakše kretati u konfliktnim područjima i stoga dobiti mnogo preciznije informacije i imati bolji uvid u bezbjednosne potrebe onih članova društva koji su najviše pogođeni konfliktom. Međutim, premda je obezbjeđivanje punog i ravnopravnog učešća žena i organizacija žena jedan korak ka postizanju stvarne reprezentativnosti OCD-a, on sam neće dovesti do postizanja rodne ravnopravnosti. Isto tako je od ključne važnosti da se rodna perspektiva uvrsti u sve aspekte nadzora civilnog društva, kako bi se obezbijedilo da u obzir budu uzeti svi problemi, potrebe, interesi i perspektive muškaraca i žena (za više informacija o ovome vidi Poglavlje 5).

U stvarnosti je teško obezbijediti punu integraciju rodne perspektive u nadzor civilnog društva usljed nedostatka stručnog znanja, sredstava, političke volje, vremena i ostalih faktora. Međutim, razvojne strategije za integraciju rodnih pitanja i aktivnije učešće organizacija žena u ovim procesima mogu da imaju pozitivan uticaj na sveukupnu djelotvornost nadzora civilnog društva. Neki od potencijalnih rezultata obuhvataju:

- Sveobuhvatnije razumijevanje bezbjednosnih struktura i procesa putem uključivanja svih ključnih zainteresovanih strana u okviru bilo kojeg stanovništva, uključujući žene i marginalizovane grupe. Oni unose drugačija viđenja situacije, znanje i iskustva u nadzor

nad sektorom bezbjednosti, čime se omogućavaju alternativno razumijevanje situacije i alternativne strategije za poboljšanje sveukupne bezbjednosti u datoj državi. Uključivanje žena može muškarce da navede da drugačije razmišljaju o sebi kao osobama koje omogućavaju bezbjednost, kao i da počnu da razmišljaju o svojim sopstvenim nesigurnostima.

- Ključna bezbjednosna pitanja, poput nasilja nad ženama, čini „vidljivijima“. Ovim se mehanizmima nadzora omogućava da na djelotvorniji način identifikuju, nadgledaju i zagovaraju ova pitanja.
- Unaprjeđenje legitimiteta mehanizama nadzora, putem sve većeg učešća kompletnog stanovništva i zastupanja njegovih potreba i interesa umjesto da se zastupaju samo potrebe i interesi dominantnih grupa.

4 Na koji se način rodna pitanja mogu integrisati u nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti?

Postoji nekoliko ključnih kriterijuma za djelotvornu integraciju rodnih pitanja u procese nadzora civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i RSB. Mora se imati na umu da se ovo neće desiti po automatizmu, već da je neophodno da postoje određena politička volja, sredstva i kapaciteti kako bi došlo do djelotvorne integracije rodnih pitanja. Osim ovoga, isto onako kako je za sprovođenje djelotvornog nadzora neophodno da postoje odgovarajuća finansijska sredstva, od suštinske je važnosti da postoje finansijska sredstva koja će biti direktno opredijeljena za integraciju rodnih pitanja.

Mogućnosti i kriterijumi za integraciju rodnih pitanja u procese nadzora civilnog društva će se razlikovati u zavisnosti od specifičnosti date države, uključujući tu kapacitete OCD-a, bezbjednosne i pravosudne potrebe, kao i to koje su institucije sektora bezbjednosti uključene u ovaj proces. Integracija rodnih pitanja u nadzor može da obuhvata, ali nije ograničena na, sljedeće mjere:

- Obezbuđivanje transparentnih i ravnopravnih disciplinskih procedura.
- Postavljanje minimalnih standarda ponašanja i etičkih kodeksa za osoblje bezbjednosnih službi.
- Obezbuđivanja pune identifikacije i uključivanja rodnih potreba u strukture i prakse sektora bezbjednosti.
- Zalaganje za učešće većeg broja žena u bezbjednosnim službama, pogotovo na višim nivoima na kojima se donose odluke.
- Podizanje svijesti javnosti o ključnim bezbjednosnim pitanjima, pogotovo onima koji se tiču žena i ranjivih grupa.
- Usmjeravanje žalbi javnosti ka odgovarajućim pojedincima ili organizacijama u sektoru bezbjednosti.

Preporuke koje su date u ovom poglavlju su opšte prirode. Za detaljnije preporuke i informacije o učešću civilnog društva u nadzoru nad sektorom bezbjednosti u zemljama u postkonfliktnom periodu, zemljama u tranziciji, zemljama u razvoju i razvijenim zemljama, pogledajte Poglavlje 5.

4.1 Tijela za nadzor nad sektorom bezbjednosti

Civilno društvo može da učestvuje u radu velikog broja zvaničnih tijela za nadzor nad sektorom bezbjednosti, poput civilnog odbora za reviziju, komisija za žalbe građana, stručnih tehničkih timova i nezavisnih grupa za nadgledanje, kao i u procjenama koje naruči država da se sprovedu u određenim aspektima sektora bezbjednosti poput zatvora, ponašanja policije, itd. Ova tijela imaju za zadatak da procijene, nadgledaju i vrednuju institucije sektora bezbjednosti i stoga predstavljaju ključni kriterijum na osnovu kojeg se omogućava razmatranje rodnih pitanja i koji omogućava uključivanje žena i organizacija žena. Civilno društvo može da se uključi u mehanizme parlamentarnog nadzora tako što će sa poslanicima raditi na oblikovanju parlamentarnih pitanja vezanih za bezbjednost ili na način što će pokrenuti debate o ovim pitanjima.

Vidi Priručnik o parlamentarnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima

Organizacije žena, imajući u vidu njihovo specifično znanje i stručnost o pružanju bezbjednosti i potrebama žena u okviru zajednice, mogu, ukoliko su uključene u ovaj proces, da daju dodatnu vrijednost procesu ili da odigraju ulogu konsultanta u tijelima koja vrše nadgledanje:

- Na **Fidžiju**, ženske NVO koje sarađuju sa Ministarstvom za pitanja žena su se sastale sa Komisijom za reviziju nacionalne bezbjednosti i odbrane vlade Fidžija, što je predstavljalo dio procesa revizije tokom 2003. godine. Organizacije žena su ovim bile u prilici da pokrenu neka od ključnih pitanja poput:

- Načina na koji je sproveden proces revizije
- Ko je konsultovan
- Koji problemi su identifikovani kao prijetnja bezbjednosti
- Na koji su način međunarodni standardi i norme, uključujući Rezoluciju 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a, bili uvršteni u ovaj proces

Kao rezultat, Komisiji su podnijeta dva podneska, uključujući preporuke za stalno imenovanje ministra za ženska pitanja u Nacionalni savjet za bezbjednost i uključivanje žena u oblasne i lokalne odbore za bezbjednost.¹⁴

- U **Kambodži**, organizacije žena i grupe za ljudska prava poput Lige Kambodže za promovisanje i odbranu ljudskih prava, sarađuju sa vladinim agencijama za nadzor kako bi istražile navode za zlostavljanja i nadgledale poštovanje nedavno usvojenog kambodžanskog zakona o sprječavanju

nasilja u porodici i zaštiti žrtava. Ovim zakonom, policiji se daju veća ovlaštenja da interveniše u slučajevima nasilja u porodici i jačaju se pravna sredstva koja su na raspolaganju žrtvama. Osim kontrole, OCD obezbjeđuju pravnu podršku i sigurne kuće za žrtve.¹⁵

Osim uključivanja organizacija žena, u idealnom slučaju bi trebalo da postoji jednaka zastupljenost muškaraca i žena u tijelima za nadzor. Trenutno nedovoljno učešće žena može da bude posljedica prepreka poput:

- Nedostatka vremena ili mogućnosti za žene da doprinesu ovom procesu usljed njihovih obaveza prema sopstvenom domaćinstvu.
- Sociokulturoloških stavova koji ženama ne dozvoljavaju da se uključe u rad institucija sektora bezbjednosti u javnom sektoru.
- Nedostatak vještina kojima se može dati konstruktivan doprinos.

Mnoge od ovih prepreka se mogu prevazići putem sprovođenja obuke, kampanjama za podizanje svijesti javnosti i vođenjem proaktivne politike od strane OCD koje učestvuju u tijelima za nadgledanje i nadzor. Od ovoga će imati koristi kompletni mehanizam nadgledanja jer će dobiti pristup većoj stručnosti, znanju i sredstvima.

Od ključne je važnosti da se rodna pitanja integrišu putem svih aktivnosti tijela za nadgledanje i da na snazi budu adekvatne strukture i procesi koji će omogućiti da do ovoga dođe. Međutim, može postojati tendencija da se rodna pitanja previde u nadgledanju sektora bezbjednosti i da se ne smatraju relevantnim za bezbjednosna pitanja. Jedan od načina da se ovaj problem riješi jeste da se učesnicima u tijelima za nadgledanje sektora bezbjednosti obezbijedi obuka o rodnim pitanjima kako bi oni bili u mogućnosti da prepoznaju priliku za integraciju rodnih pitanja, te da im se omogućí izgradnja praktičnih vještina kojima bi, na primjer, mogli da prate kršenje ljudskih prava žena i djevojaka. Spisak pitanja ili smjernice za integraciju rodnih pitanja mogu da budu od koristi (vidi Odjeljak 1).

OCD koje imaju kapaciteta da sprovede analize i istraživanja, poput akademskih centara, „think tanks“ i politički instituti mogu da budu u izuzetnom položaju da daju doprinos tijelima koji nadgledaju sektor bezbjednosti. Može biti od posebne važnosti da se OCD koje posjeduju stručno tehničko znanje konsultuju u vezi sa rodnim pitanjima na, npr. reformi diskriminatorskog zakonodavstva koje dolazi na razmatranje tijelima za nadzor nad sektorom bezbjednosti.

Sugestije za OCD koje se uključuju u rad na integraciji rodnih pitanja sa tijelima za nadgledanje sektora bezbjednosti

- Tijelima koja nadgledaju sektora bezbjednosti treba omogućiti da prođu obuku o rodnim pitanjima, uključujući tu i učesnike iz OCD, kako bi se unaprijedili njihovi kapaciteti za integraciju rodnih pitanja.
- Treba napraviti spiskove zadataka za integraciju rodnih pitanja za različite aktivnosti vezane za nadgledanje i vrednovanje kako bi se omogućila sistematska integracija rodnih pitanja.

Odjeljak 1

Primjer spiska pitanja o rodu za tijela koja vrše nadgledanje sektora bezbjednosti u postkonfliktnim kontekstima¹⁶

- 4 Da li bezbjednosna situacija ima različit uticaj na žene, muškarce, djevojke, mladiće, djevojčice i dječake?
- 4 Da li su poznata bezbjednosna pitanja sa kojima se suočavaju žene i muškarci i da li su riješeni problemi vezani za njih?
- 4 Da li su žene stacionirane u mirovnim misijama? Ako jesu, na kom nivou?
- 4 Da li mirovnjaci prolaze obuku o rodnim pitanjima prije nego što su poslani u mirovnu misiju ili tokom same misije?
- 4 Kakvu ulogu imaju žene u vojsci, oružanim grupama, policiji ili bilo kojoj drugoj instituciji sektora bezbjednosti poput obavještajne službe, granične policije, carine, imigracione službe i ostalih službi za sprovođenje zakona (koliki procenat snaga/grupa čine žene, po činu i kategoriji)?
- 4 Da li su podržane akcije kojima se omogućava da žene postanu sastavni dio vojske, policije ili bilo kojih drugih bezbjednosnih institucija?
- 4 Kakve su potrebe za obukom žena i muškaraca u vojnim i oružanim grupama?
- 4 Da li je vojsci i ostalim bezbjednosnim službama omogućena obuka o rodnim pitanjima?

- Treba obezbijediti uključivanje organizacija žena i/ili konsultacije sa njima.
- Treba se zalagati za jednako učešće muškaraca i žena u tijelu za nadgledanje.

4.2 Istraživanje i prikupljanje podataka

Precizan i djelotvoran nadzor u velikoj mjeri zavisi od postojanja jasnih, reprezentativnih i sveobuhvatnih istraživanja i podataka o aktivnostima i ponašanju učesnika sektora bezbjednosti. OCD mogu da odigraju ključnu ulogu u nezavisnoj nadgledanju i prikupljanju informacija koje, u krajnjem slučaju, mogu da budu iskorištene za objelodanjivanje zlostavljanja, za pozivanje sektora bezbjednosti na odgovornost ili za davanje prijedloga o načinima na koje se ovaj sektor može unaprijediti. Međutim, često se dešava da se u procesu istraživanja i prikupljanja podataka o sektoru bezbjednosti, rodna pitanja ne uzmu u obzir.

Kao što smo i pokazali na početku ovog Priručnika, shvatanje i iskustvo koje muškarci i žene imaju u vezi sa bezbjednošću i pravosuđem se u značajnoj mjeri razlikuju. Kada su u pitanju istraživanja i podaci, bez obzira da li ih prikupljaju ili se njima koriste tijela za nadzor, od suštinske je važnosti da ovako istraživanje i podaci budu razvrstani po polu kako bi adekvatno odražavali viđenja svih članova društva i da se njima posebna pažnja obraća na rodna pitanja. Kako bi se omogućilo nadgledanje i vrednovanje napretka, važno je, takođe, da se uvrste rodno odgovorni pokazatelji i mjere kojima se bilježe promjene.¹⁷

Podaci i istraživanja o sektoru bezbjednosti mogu da posluže kao precizno polazište na osnovu kog će se mjeriti uticaj i rezultati bezbjednosne politike i bezbjednosnih programa. S obzirom na činjenicu da učesnici iz civilnog društva obično imaju bolji pristup lokalnim zajednicama nego li državne bezbjednosne snage, oni su samim tim u boljoj poziciji da prikupe ovakvu vrstu informacija, u idealnom slučaju putem procesa konsultacija i uključivanja svih članova zajednice u njega. Treba preduzeti specifične inicijative kako bi se omogućilo puno učešće žena i djevojaka, kao i marginalizovanih grupa

muškaraca i mladića. Može se desiti na primjer, kao što je slučaj u **Avganistanu**, da ženama bude onemogućeno da učestvuju u procesu konsultacija ukoliko ne dolaze u pratnji muškarca. U takvim slučajevima je važno da se omogući OCD da odvoje adekvatna sredstva kojima će se ženama omogućiti učešće (tj. da obezbijede takođe smještaj i hranu pratiocima koji putuju sa njima). Osim razvrstavanja podataka po polu, bitno je da metoda njihovog prikupljanja bude transparentna, a da rezultati budu dostupni svima. Uključivanje organizacija žena u prikupljanje i analizu podataka može da bude jedan od načina na koji će se omogućiti pristup ženama unutar zajednice ovom procesu i kojim će se povećati razumijevanje specifičnih bezbjednosnih potreba i problema.

Osim što će se obezbijediti da podaci budu razvrstani po polu i da žene i djevojke budu uključene u istraživanja, istraživanja i prikupljanje podataka se takođe mogu usredsređivati na bilježenje kršenja ljudskih prava žena i djevojaka (vidi Odjeljak 3). Organizacije žena koje imaju iskustva u pružanju podrške žrtvama RN-a mogu imati više sredstava i stručnosti za sprovođenje detaljnih istraživanja na ovu temu. Međutim, takođe je važno da se u opšta istraživanja i bilježenje kršenja ljudskih prava takođe uključe žene, djevojke i mladići i da im se postavljaju specifična pitanja vezana za RN. Treba sprovesti istraživanja o pojavljivanju i sprječavanju kršenja ljudskih prava u društvu uopšte, kao i o kršenju ljudskih prava koje su počinili službenici sektora bezbjednosti.

Kada se prikupe rodno osjetljive informacije i podaci, od suštinske je važnosti da oni budu distribuirani na djelotvoran način kako bi imali uticaja i na lokalne zajednice i na ključne donosiocę odluka u sektoru bezbjednosti i u ostatku vlade. Često se dešava, u slučajevima kada se prikupe ovakvi podaci, da oni u stvari ne budu uvršteni u politiku, izvještaje ili procjenu sektora bezbjednosti. Stoga je važno da se civilno društvo zalaže za pravilnu upotrebu podataka i rezultata istraživanja. Ovo se može uraditi na različite načine, poput:

- Direktno komunikacije ili kontakata sa određenim kreatorima politika u različitim oblastima sektora bezbjednosti.

Odjeljak 2

Podaci razvrstani po polu¹⁸

Podaci razvrstani po polu (tj. statistički podaci kojima se pravi razlika između muškaraca i žena), daju značajan doprinos rodno odgovornom istraživanju i prikupljanju podataka u sektoru bezbjednosti. Njima se mogu predočiti različite bezbjednosne i pravosudne prijetnje, potrebe, shvatanja i sredstva koja na raspolaganju imaju muškarci i žene, što ujedno čini izuzetno vrijedno sredstvo kojim se pokreće rodno odgovorna reforma.

Podaci razvrstani po polu se mogu koristiti:

- Da se identifikuju različite bezbjednosne i pravosudne prijetnje sa kojima se suočavaju žene, muškarci, djevojke, mladići, djevojčice i dječaci, uključujući i promjenu ovih prijetnji tokom vremena.
- Da se procijeni da li se bezbjednosne i pravosudne usluge na ravnopravan način pružaju muškarcima, mladićima i dječacima, ženama djevojkama i djevojčicama.
- Da se, uopšteno gledano, prepoznaju i definišu problemi, naprave opcije i izabere ona opcija koja će biti najefektivnija i od koje će najviše koristiti imati i žene i muškarci.
- Da se sredstva raspodijele na ravnopravni način.
- Da se nadgleda i procijeni bezbjednosna politika i programi na osnovu specifičnog uticaja koji imaju na muškarce, žene, mladiće, djevojke, djevojčice i dječake.

- Javnih kampanja o ključnim pitanjima, koje će se zasnivati na rezultatima istraživanja i prikupljenim podacima.
- Kompilacijom rezultata istraživanja i podataka u procjene/analize/izvještaje o ključnim aspektima sektora bezbjednosti koji se mogu raspodijeliti svima i iskoristiti kao sredstvo za zagovaranje u razgovorima sa državnim zvaničnicima i ostalim zainteresovanim stranama.
- Korišćenjem inovativnih metoda za širenje informacija, npr. putem radio stanica u lokalnim zajednicama, putem onlajn mreža ili mobilnih informativnih centara.
- Unošenjem rezultata istraživanja i podataka u formate koji nijesu dati u isključivo pisanoj formi (tj. postere, stripove, pozorišne komade, pjesme, itd.) kojima bi se oni načinili dostupnima nepismenom dijelu stanovništva.

Sugestije za OCD da unaprijede korišćenje rodno osjetljivih rezultata istraživanja i prikupljanje podataka

- Treba obučiti osoblje OCD-a o istraživačkim metodama

i načinu prikupljanja rodno osjetljivih podataka.

- Treba obezbijediti da se podaci razvrstani po polu i rezultati rodno osjetljivog istraživanja uvrste u analizu sektora bezbjednosti.
- Treba iskoristiti rodno osjetljivo istraživanje za pravljenje javnih kampanja o bezbjednosnim pitanjima koja se u velikoj mjeri tiču isključivo žena (npr. nasilja u porodici) i muškaraca (npr. zloupotrebe ličnog naoružanja).
- Treba napraviti višestruke inovativne strategije za distribuciju podataka dobijenih rodno osjetljivim istraživanjem nepismenom stanovništvu, stanovništvu koje živi u seoskim oblastima i ženama.

4.3 Revizija rodnih pitanja

Revizija rodnih pitanja predstavlja specifično sredstvo za analizu odođenog procesa, strukture, politike ili organizacije iz rodne perspektive. Ovim revizijama se omogućava vrednovanje urađenog, a mogu se, takođe, identifikovati kriterijumi ili nedostaci koje treba obraditi tokom daljih aktivnosti. Kada se primjene na sektor bezbjednosti, rodne procjene mogu da budu korisna za određivanje stepena u kojim institucije sektora bezbjednosti zadovoljavaju potrebe žena, muškaraca, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka; za određivanje da li je radna sredina diskriminatorna ili ne; prepreka za veće učešće žena i za određivanje opšteg nivoa rodne odgovornosti prisutne u politici i praksi. OCD, bilo kao učesnici u tijelima za nadgledanje ili nezavisno, su u dobroj poziciji da sprovedu rodne revizije ukoliko imaju odgovarajućeg stručnog znanja i sredstava i ukoliko imaju neophodan pristup zvaničnicima sektora bezbjednosti.

Vidi Priručnik o procjeni, nadgledanju i vrednovanju RSB-a i rodnim pitanjima

Odjeljak 3

Vodič za bilježenje kršenja ljudskih prava

„Bilježenje kršenja prava žena počinjeno od strane učesnika koji nijesu sa državnog nivoa: Strategije za aktiviste iz muslimanskih zajednica“, Jan Bauer i Anisa Hele, Pravo i demokratija i žene koje žive po muslimanskim propisima, 2006.

„Nadgledanje i izvještavanje o kršenju ljudskih prava u Africi: Priručnik za aktiviste iz zajednica“, Amnesty Internešnel, 2002.

Elizabet Šrader, „Metodologija kojom se mjeri rodna dimenzija kriminala i nasilja“, Svjetska banka, 2001.

„Istraživanje nasilja nad ženama: Praktični vodič za istraživače i aktiviste“, Meri Elsberg i Lori Hejz, WHO i PATH, 2005.

Sugestije za OCD koje žele da sprovedu rodnu reviziju

- Rodnu reviziju treba uvrstiti u procjenu i vrednovanje RSB-a.
- Rodna pitanja treba integrisati u mehanizme za redovnu procjenu ili vrednovanje sektora bezbjednosti.
- Treba se i dalje uključivati u rad ključnih učesnika vezan za rezultate revizije, kako bi se omogućilo da dati rezultati imaju uticaja na reformu.

4.4 Rodna analiza budžeta

Još jedno od sredstava za sprovođenje nadzora nad sektorom bezbjednosti jeste sprovođenje analize budžeta za bezbjednost i odbranu iz rodne perspektive. Kako budžet za odbranu često čini značajan dio državne potrošnje, ključna uloga nadzornih tijela je da ojačaju fiskalnu transparentnost i nadzor koju mogu da podrže OCD. Novac koji se troši na odbranu se usmjerava sa ostalih potreba poput obezbjeđivanja socijalnih usluga ili razvoja. Stoga, raspodjela državnog budžeta može da ima različit uticaj na muškarce, žene, mladiće, djevojke, djevojčice i dječake koji mogu imati manje ili veće koristi od određenih vrsta potrošnje. Rodna analiza budžeta se pojavila kao sredstvo za analiziranje rodno uticaja na državnu potrošnju, koje se može primijeniti i na sektor bezbjednosti. Ovakva analiza potom može dovesti do ravnopravnije, odgovornije i transparentnije raspodjele sredstava, kao i do sveukupnog rasta i razvoja jer će više društvenih grupa imati koristi od državne potrošnje.²⁰

Imajući u vidu činjenicu da je sektor bezbjednosti obično zatvorena oblast i da ju je teško kritikovati, može biti teško doći do tačnih podataka i informacija o iznosima koji se troše na odbranu i o tačnoj raspodjeli sredstava, a još teže doći do informacija i podataka razvrstanih po polu. Dok vlada i parlament mogu da preuzmu rodnu analizu budžeta vezanog za sopstvenu potrošnju, OCD mogu da prate i kontrolišu raspodjelu sredstava i da se zalažu kod kreatora politike za promjenu obrasca državne potrošnje. OCD, istraživački instituti i nadzorni

organi koji kontrolišu sektor bezbjednosti mogu da se udruže kako bi unaprijedili analizu različitih aspekata državne potrošnje i napravili kreativnu platformu sa koje bi se zalagali za rodno osjetljivije raspodjele budžetskih sredstava.

Rodna analiza budžeta je pitanje izuzetno tehničke prirode te, stoga, OCD možda budu morale da potraže pomoć sa strane, od spoljnih učesnika koji im mogu obezbijediti odgovarajuće stručno znanje i podršku. U ovom smislu, od posebne koristi mogu da budu međunarodne OCD jer one mogu da pruže podršku lokalnim organizacijama koje teže izradi analize uticaja koji na stanovništvo ima potrošnja na sektor bezbjednosti.

Sugestije za OCD o rodno osjetljivom budžetiranju

- Treba razviti vještine za rodnu analizu budžeta kojima će se bolje razumjeti uticaj koji potrošnja u sektoru bezbjednosti ima na muškarce i žene, a ove rezultate treba iskoristiti kao sredstvo za nadzor i za zagovaranje ovih pitanja.

4.5 Zagovaranje i podizanje svijesti javnosti

Organizacije civilnog društva imaju ključnu funkciju u vršenju nadzora putem podizanja svijesti javnosti o ulozi, nadležnostima i obavezama sektora bezbjednosti, kao i direktnog zagovaranja ovih pitanja u radu sa institucijama sektora bezbjednosti i organima uprave. Kao sredstvo za podizanje svijesti javnosti i za inicijative kojima se zagovaraju ova pitanja mogu da se upotrijebe rezultati rodno osjetljivog istraživanja i prikupljeni podaci, uključujući tu rodne procjene i rodnu analizu budžeta.

OCD mogu da zagovaraju reformu kako bi se unaprijedili transparentnost, odgovornost i djelotvornost sektora bezbjednosti. Imajući u vidu generalno ograničeno učešće OCD u aktivnostima sektora bezbjednosti, postojeći kanali zagovaranja mogu da predstavljaju važne polazne tačke za zagovaranje određenih pitanja u sektoru bezbjednosti. Neke od oblasti zagovaranja,

Odjeljak 4

Faze rodne revizije RSB-a¹⁹

- 1. Revizija:** Revizija postojećeg stanja predstavlja važnu polaznu tačku za sprovođenje rodne revizije. U slučaju da je proces RSB-a u toku, reviziju treba da sprovede stručnjak za rodna pitanja iz date države. Revizijom se dobija pregled stanja određenih rodno pitanja koja se ne odnosi samo na rodne odnose u zemlji koja je objekat revizije, već se odnosi i na ono na šta se revizija suštinski fokusira. Ovaj pregled postojećeg stanja u sebi sadrži detaljne informacije na koje se potom može pozivati u okviru neke druge, kraće procjene.
- 2. Kratko predavanje i fokus grupe:** Materijal za rodnu reviziju je proistekao iz velikog broja razgovora i diskusija sa fokus grupama. Važan element u prikupljanju informacija čine detaljni razgovori sa relevantnim učesnicima iz onog dijela sektora bezbjednosti nad kojim se vrši revizija.
- 3. Pregled dokumentacije:** Pregled dokumentacije se nadovezuje na razgovore i diskusije sa fokus grupama i može da predstavlja važan i detaljan izvor empirijskih informacija, isto kao i osnovu za triangulaciju sa ostalim izvorima podataka. Izazovi koji se javljaju u ovom slučaju mogu da budu sljedeći: pristup neophodnim dokumentima; nepotpuni predmeti; smjena osoblja i promjene imena projekata/programa tokom faze sprovođenja redizajniranja, što se posebno dešava kod programa RSB-a kojima upravljaju donatori, a što otežava određivanje tačnog mjesta na kom se nalaze relevantna dokumenta.
- 4. Slanje rezultata:** Po okončanju rodne procjene, važno je da se rezultati pošalju ključnim učesnicima, posebno onima koji su učestvovali u reviziji datog sektora.

Odjeljak 5

Uključivanje muškaraca u borbu protiv nasilja nad ženama

Kampanju pod nazivom „Bijela traka“ (KBT) je u Kanadi, 1991. godine, pokrenula grupa muškaraca koja se zalagala za okončanje nasilja nad ženama i težila da ostale muškarce obrazuje o ovom pitanju. Putem kampanje za podizanje svijesti javnosti, davanja javnih izjava i mreže koja se sve više širila, članovi KBT su muškarcima i mladićama u zajednicama širom svijeta pružili alternativno viđenje muškaraca kao nenasilnih bića i ponudili im pozitivan uzor. Premda se akcije kakve je sproveo KBT ne tiču sektora bezbjednosti, one mogu da doprinesu da se promijene stavovi i nasilnička kultura koji dovode do nasilja nad ženama, uključujući tu i nasilje u okviru policije i vojske. KBT je ponudio inovativan pristup u borbi protiv samih korijena agresije i nasilja u domaćinstvima i zajednicama i predstavlja moćno sredstvo kojim će se podići svijest javnosti, privući njena pažnja i kojim će se ona natjerati da shvati ovo pitanje, a da se pri tome pozabavi i neravnopravnim rodnim ulogama i odnosima.²¹

Ostali izvori informacija koji se tiču uključivanje muškaraca u rješavanje problema nasilja nad ženama obuhvataju:

- ‘Elimination of Violence against Women in Partnership with Men’, („Eliminacija nasilja nad ženama u saradnji sa muškarcima“), Women in Development Section, ESCAP, 2006.
- ‘Men as partners: South African men respond to violence against women and HIV/AIDS’, („Muškarci kao partneri: muškarci iz Južne Afrike reaguju na nasilje nad ženama i na HIV/AIDS“), Dean Peacock, EngenderHealth, 2002.
- ‘Ending Violence Against Women in Eastern Congo: Preparing Men to Advocate for Women’s Rights’, („Prekidanje nasilja nad ženama u Istočnom Kongu: priprema muškaraca da se zalažu za prava žena“), Women for Women International, 2007.

a koje se posebno tiču integracije rodne perspektive u nadzor, se odnose na pravnu reformu, povećanu zastupljenost žena u sektoru bezbjednosti, poštovanje ljudskih prava i potrebu za postojanjem obuke kojom bi se unaprijedile rodne vještine. Zagovaranje koje se tiče nadzora civilnog društva nad sektorom bezbjednosti, mogu i trebalo bi da se odvijaju na velikom broju različitih nivoa. Kampanje javnog zagovaranja mogu da u sebi kombinuju direktno lobiranje visoko istaknutih predstavnika sektora bezbjednosti, poslanika, ministara u vladi ili donatorskih agencija sa ostalim aktivnostima zagovaranja, poput:

- davanja podnesaka tokom konsultacija ili procesa revizije sektora bezbjednosti;
- medijskih inicijativa;
- ukazivanja na određena pitanja;
- političkih debata;
- davanja nacrtu kratkih pregleda političkih odluka.

Opšta populacija u mnogim državama obično uopšte nije svjesna svojih prava na bezbjednost i pravdu ili specifične politike procesa koji postoje u okviru sektora bezbjednosti i kojima se obezbjeđuju ova prava. Podizanjem svijesti javnosti o problemima počevši od toga kako pristupiti sistemu pravosuđa i podnijeti žalbu na rad policije, pa do toga na koji način se može uticati na politiku RSB-a putem kontaktiranja članova parlamenta, javnost se može uključiti u pozivanje sektora bezbjednosti na odgovornost, kako bi dati sektor ispoštovao potrebe javnosti na djelotvoran način i s poštovanjem prema javnosti. Primjeri aktivnosti koje OCD mogu da preduzmu kako bi podigle svijest javnosti o rodnim i bezbjednosnim pitanjima u sektoru bezbjednosti obuhvataju sljedeće:

- Održavanje okruglih stolova ili seminara o pitanjima koja se tiču rodne i bezbjednosne politike.
- Izradu materijala, poput letaka o načinu na koji se može prijaviti kršenje ljudskih prava, uključujući RN, počinjeno od strane zaposlenih u sektoru bezbjednosti.

Važno je imati na umu da nijesu samo organizacije

žena te koje treba da odigraju ulogu u podizanju svijesti javnosti i zagovaranju rodnih i bezbjednosnih pitanja. Uloga muškaraca i organizacija muškaraca u vršenju nadzora nad organizacijama sektora bezbjednosti i njihovo zagovaranje rodnih pitanja, sa posebnim naglaskom na prekidanje RN-a, je od izuzetne važnosti i šalje moćnu poruku učesnicima u sektoru bezbjednosti koji su, u velikom broju, muškarci. Promjena stavova, načina razmišljanja i prakse ključnih učesnika je jedan od najbitnijih ciljeva kompletnog podizanja svijesti javnosti o rodnim pitanjima i zagovaranja ovih pitanja, što muškarci mogu da sprovedu na veoma djelotvoran način.

Kako bi se obezbijedilo da kampanje javnog zagovaranja budu rodno odgovorne, OCD treba da obezbijede da sadržaj i jezik koji se u njima koristi bude rodno osjetljiv; da kampanja ima za cilj da se njome unaprijede bezbjednost i pravda za žene, djevojke i djevojčice, isto kao i za muškarce, mladiće i dječake; da se saraduje sa organizacijama žena i da se obezbijedi visok nivo uključenosti žena. OCD mogu, takođe, da se zalažu za određene rodne promjene u sektoru bezbjednosti, koje obuhvataju:

- Stvaranje i primjenu rodne politike ili planova, uključujući pravila ponašanja, koji će važiti za institucije sektora bezbjednosti.
- Standardizovanu obuku o rodnim pitanjima za policiju, oružane snage i ostale zaposlene u sektoru bezbjednosti.
- Reformu diskriminatornog zakonodavstva kako bi se njime na adekvatan način sprječavalo, rješavalo i sankcionisalo RN.
- Zapošljavanje, zadržavanje na poslu i profesionalno napredovanje sve većeg broja žena u institucijama sektora bezbjednosti i organima upravljanja.
- Adekvatnu raspodjelu finansijskih, kadrovskih i materijalnih resursa, kako bi se ariješile specifične nesigurnosti sa kojima se suočavaju žene, djevojke i djevojčice.
- Veću odgovornost zaposlenih u sektoru bezbjednosti za kršenje ljudskih prava, uključujući tu RN.

Tabela 1	Pitanja koja treba postaviti kada se planira kampanja javnog zagovaranja
Koji je problem i šta ga je uzrokovalo?	Iskoristite istraživanje politike, budžeta, itd. kako bi identifikovali problem i dobili konkretne podatke.
Koji su tvoji krajnji i strateški ciljevi?	Krajnji cilj se odnosi na rezultat koji treba postići u kampanji u dužem periodu, kombinacijom zagovaračkih i praktičnih aktivnosti. Strateški cilj je cilj koji treba prije dostići i treba da bude konkretan i mjerljiv kao rezultat kampanje, a ne kao predložena aktivnosti. Na primjer: „Vlada do 2010. godine, treba da uspostavi konsultativne mehanizme za uključivanje OCD u rodno osjetljivo budžetiranje za odbranu“.
Koje konkretne promjene želite da postignete (npr. svijest, znanje, stav ili promjene u ponašanju kreatora politike ili učesnika u sektoru bezbjednosti)?	Drugim riječima, šta će se promijeniti kao rezultat ovog zagovaranja?
Koji pokazatelji će se koristiti da se prati napredak ka postizanju željenih rezultata?	Razmislite o različitim tipovima napretka koji želite da pratite tokom postojanja ove strategije zagovaranja, npr. o procesu, o uticaju i rezultatima i o promjeni u kontekstu u kom radite.
Ko su osnovni učesnici? Na koji način su oni uključeni u određivanje krajnjih i strateških ciljeva rezultata i pokazatelja u vašoj strategiji? Ko su učesnici od drugostepene važnosti i ostali bitni učesnici?	Osnovni učesnici su oni koji imaju moć da sprovedu promjene, ali koje bi možda trebalo nagovarati kako bi djelovali; učesnici od drugostepene važnosti obuhvataju grupu čija se podrška može dobiti; primarni učesnici su oni koji će imati koristi od datih promjena, a ostali učesnici obuhvataju ciljne grupe među učesnicima iz sektora bezbjednosti koji bi mogli da se usprotive ovoj strategiji. Razmišljanje o načinu na koji ćete sarađivati sa svakim od datih učesnika i uticati na njega uvećava šanse za uspjeh.
Kakvo istraživanje treba da sprovedete da biste testirali početne pretpostavke o nečijem znanju, stavu, itd.?	Na koji način ćete doći do reprezentativnog primjerka svoje ciljne publike i koje ćete tehnike upotrijebiti da biste saznali njihovo viđenje ovih pitanja? Na koji način su oni došli do informacija o ovoj temi?
Koje ključne poruke treba da prenesete svakoj od grupa učesnika kako biste došli do željene promjene (npr. unaprjeđenje njihovog znanja ili promjena prakse koju primjenjuju)?	Iskoristite fokus grupe sa ljudima koji se ovim pitanjima bave u praktičnom radu, medijima, te ostale vrste medijskog istraživanja kako biste shvatili sadržaj i svoje poruke usmjerili na odgovarajući način.
Koja vrsta komunikacije i aktivnosti najbolje odgovara vašim osnovnim učesnicima (npr. verzije rezultata istraživanja koje se predstavljaju širokim narodnim masama, činjenični podaci, komunikacija licem u lice, seminari i mediji)?	Eksplicitno naglasite šta želite da ko uradi; istražite prethodni rad određenih grupa i ka njima usmjerite odgovarajuće poruke. Razmislite i o tome ko prenosi vaše poruke i uključite one osobe koje kod vaših osnovnih učesnika imaju kredibiliteta i uticaja.
Koji vremenski rok i plan rada imate na raspolaganju za sprovođenje svoje strategije zagovaranja? Koji su to ključni datumi ili prilike kada treba objaviti poruke i materijal?	Kada planirate strategiju treba da napravite i vremenski okvir u kojem ćete je sprovesti, kako biste poštovali rokove i raspoređivali zadatke na uspješan način. Odredite datume kada ćete objavljivati i slati materijale.
Koliko ćete sredstava morati da odvojite za svoju strategiju zagovaranja i koje će vam vještine, materijali i stručno znanje biti neophodni?	U sredstva spadaju: novčana sredstva, materijal, ljudi i njihovo stručno znanje, kao i ugled vaše sopstvene organizacije, tj. društveni kapital, koji su vezani za datu temu za koju se zalažete.
Na koji način ćete procijeniti uticaj svoje strategije i prenijeti strategiju drugima, kao i na koji način ćete procijeniti koje su to lekcije naučene iz vašeg iskustva?	Razmislite o načinu na koji buduće kampanje javnog zagovaranja i ostale organizacije mogu da iskoriste vaše iskustvo.
Na koji način ćete obezbijediti održivost vaše strategije zagovaranja?	Ukoliko ste uspješno doveli do promjena, morate razmisliti o načinu na koji ćete omogućiti održivost ovih promjena. Ukoliko se vaša kampanja javnog zagovaranja kreće ka političkom nivou, od suštinske važnosti će biti da se potrudite da ta politika bude sprovedena u praksi. Ko će podržati ovakvu intervenciju? Koji programski pristup će imati najviše efekta?

Sugestije za OCD koje planiraju sprovođenje kampanja javnog zagovaranja i podizanja svijesti javnosti

■ Kampanje za podizanje svijesti javnosti koje su usmjerene na opštu populaciju mogu da budu suštinski dio kampanja javnog zagovaranja koje za cilj imaju

uticaj na politiku i programe koji se donose u sektoru bezbjednosti.

■ Pažljivo planirajte svoje kampanje javnog zagovaranja. Odredite ko će da budu ključni nosioci kampanje i kome će vaše poruke da budu namijenjene, uključujući tu ključne kreatore politike koji imaju uticaja na sektor

Odjeljak 6

Sugestije za saradnju sa medijima u cilju postizanja višestrukog efekta²²**Ključne poruke**

- Identifikujte i razradite 2-3 poruke koje želite da prenesete.
- Uvijek se tokom intervjua/diskusije vraćajte na ove poruke.

Usaglasite svoje stavove

- Ukoliko radite u koaliciji, potrudite se da svi članovi razumiju poruke koje su prenešene novinarima.
- Savjetuje se da imenujete portparola.

Kontaktirajte direktno novinare

- Budite proaktivni – nemojte samo odgovarati na pitanja koja su već u vijestima, nego obezbijedite nove priče i saopštenja za javnost.
- Napišite pisma urednicima kako biste začinili debatu – ona moraju biti kratka i sažeta.

Olakšajte im posao

- Dajte im sadržajne i jasne pisane informacije – npr. kratko izlaganje ili saopštenje za štampu. U njih možete da uvrstite kontakt informacije, informacije o pitanju za koje se zalažete, propratne informacije u odnosu na to pitanje, informacije o suprotnim stavovima, činjenice i statističke podatke.

Izlaganja za medije/saopštenja za štampu

- Treba da znate koji su vremenski rokovi i kada je najbolje vrijeme da kontaktirate novinare.
- Na sve događaje donosite sa sobom saopštenja za štampu.
- Obezbijedite im kratak pregled propratnih informacija kako bi novinari mogli sami da istraže ova pitanja.

Budite vjerodostojan izvor informacija

- Postanite pouzdan izvor informacija kako bi se vama i vašoj organizaciji novinari obraćali kada žele da dobiju pouzdanu i važnu informaciju o različitim aspektima rada sektora bezbjednosti. Kredibilitet u radu sa učesnicima sektora bezbjednosti je tijesno povezan sa nivoom tehničkog, stručnog znanja.
- Medije pozivajte samo kada imate nešto važno da saopštite.
- Ukoliko koristite statističke podatke, oni moraju da budu pouzdani.

Pojavljivanje na TV i radiju

- Držite se ključnih poruka.
- Investirajte u obuku o tehnikama intervjuisanja.

Vrednujte svoju kampanju

- Zabilježite i vrednujte na koji način su vas mediji propratili i učite iz iskustva koje ste imali u prethodnim kampanjama.

bezbjednosti, i postarajte se da vaše zagovaranje bude zasnovano na pouzdanim, sveobuhvatnim, rodno osjetljivim rezultatima istraživanja.

- Iskoristite mogućnosti koje vam se pružaju za uključivanje rodnih pitanja u zagovaranje koje sprovodi civilno društvo, poput korišćenja pregleda sektora bezbjednosti ili politike odbrane.
- U kampanje javnog zagovaranja uključite muškarce, posebno one koji se bave pitanjima rješavanja nasilja nad ženama.

4.6 Rad sa medijima

Mediji imaju važnu ulogu u promovisanju kritika koje javnost upućuje sektoru bezbjednosti i u razmjeni informacija o reformi odbrane i bezbjednosti. OCD mogu da sarađuju sa medijima kako bi unaprijedile njihove kampanje za podizanje svijesti javnosti i kampanje javnog zagovaranja.

Novinari i ostali koji rade u medijima ne moraju da budu upoznati sa rodnim aspektima bezbjednosnih pitanja, niti moraju da budu stručni za razgovaranje sa ženama i dobijanje informacija od njih. Nema puno ni smjernica za integraciju rodnih pitanja niti rodne politike u samim medijskim institucijama.²³ Stoga, OCD mogu da sarađuju sa medijima kako bi ih obučile o načinu na koji će prikupljati informacije i izvještavati o bezbjednosnim pitanjima na rodno osjetljiv način. Medijima može biti teško da pristupe ženama svjedocima i žrtvama specifičnih oblika kršenja ljudskih prava, poput silovanja kada se nađu u rukama snaga bezbjednosti, te stoga OCD mogu, takođe, da olakšaju ovaj proces i da pruže neophodnu brigu i pomoć žrtvama koje su voljne da svoju priču podijele sa javnošću.

! Sugestije za OCD za efektivnije korišćenje medija

- Iskoristite medije kako biste svoje zagovaračke poruke prenijeli široj javnosti. Sarađujte sa manjim novinskim

izdavačkim kućama, radio stanicama iz lokalnih zajednica i lokalnim TV stanicama, ali i sa državnim medijima takođe.

- Obučite novinare i ostale zaposlene u medijima i naučite ih da prepoznaju rodne aspekte sektora bezbjednosti kao i da koriste rodno osjetljiv jezik (vidi Odjeljak 7).

4.7 Obuka o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti

Obuka o rodnim pitanjima predstavlja ključnu strategiju kojom se izgrađuju kapaciteti zaposlenih u sektoru bezbjednosti da svoje svakodnevne zadatke obavljaju na rodno odgovoran način. Kapacitet za razumijevanje rodnih pitanja je vještina poput svake druge i stoga se mora naučiti. Obuka može da bude izuzetno djelotvoran način za promjenu stavova i ponašanja službenika sektora bezbjednosti i predstavlja važan element u jačanju nadzora nad sektorom bezbjednosti. Obuka o rodnim pitanjima može i da se iskoristi kao proces jačanja međusobnog razumijevanja između OCD i zaposlenih u sektoru bezbjednosti kao i omogućavanja njihove međusobne saradnje. Obuka o rodnim pitanjima nije uvijek sastavni dio standardne vojne, policijske obuke ili obuke za privatno obezbjeđenje, niti obuke za nadzor nad sektorom bezbjednosti koja je usmjerena na ostale učesnike poput poslanika, zaposlenih u ministarstvu odbrane ili NVO-ima. U slučajevima gdje takva obuka i postoji, ona obično nije obavezna, ujednačena ili sveobuhvatna.

Vidi Priručnik o obuci o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti

Organizacije žena mogu da imaju specifičnog stručnog znanja o rodnim pitanjima i iskustva u držanju predavanja o rodnim pitanjima te su stoga u poziciji da ili pruže ili ponude doprinos za postojeće module za obuku zaposlenih u sektoru bezbjednosti ili da naprave samostalnu obuku o vezi između rodnih i bezbjednosnih pitanja, posebno o borbi protiv seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja. Osim saradnje na sprovođenju obuke o

rodnim pitanjima, OCD koje imaju stručnog znanja o rodnim pitanjima mogu da:

- naprave standardne nastavne planove i programe obuke o rodnim pitanjima za različite institucije sektora bezbjednosti, poput obuke za policajce o suzbijanju nasilja u porodici, koju predavači mogu prilagoditi i koristiti;
- se zalažu za politiku kojom se nalaže uvođenje obavezne obuke o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti;
- se zalažu za, i da učestvuju u određivanju smjernica za uvođenje rodnih pitanja, uputstava za praktičnu upotrebu i priručnika koji mogu da posluže kao izvor praktičnih informacija za zaposlene u sektoru bezbjednosti;
- se založe za uvođenje pozicije referenta za rodna pitanja u institucijama sektora bezbjednosti koji bi koordinisali, sprovalili i nadgledali obuku o rodnim pitanjima.²⁶

U nedavnoj onlajn diskusiji u kojoj je učestvovalo preko 140 kreatora politike u oblasti obuke o rodnim pitanjima za službenike sektora bezbjednosti i onih koji se ovim pitanjima bave sa praktičnog aspekta, izdvojeno je 10 ključnih preporuka:

1. Treba uvrstiti tradicionalne muške uloge i norme.
2. Muškarce anagažovati da budu instruktori za rodna pitanja.
3. Obuka za zvaničnike i menadžere na višim pozicijama treba da bude prioritet.
4. Obuku o rodnim pitanjima treba uključiti u redovnu obuku za sektor bezbjednosti.
5. Obuku treba uvrstiti kao dio šire strategije za integraciju rodnih pitanja.
6. Izraditi akcioni plan ili institucionalnu politiku koji obuhvataju obuku o rodnim pitanjima.
7. Organizovati obuku za pripadnike mirovnih misija prije stacioniranja.
8. Iskoristiti saradnju između OCD i institucija sektora bezbjednosti.
9. Koristiti rodno osjetljiv jezik.

Odjeljak 7

Rodno odgovorno izvještavanje medija²⁴

Kada se prenose poruke vezane za rodna pitanja, novinari treba da imaju na umu načine na koje ljudi mogu biti marginalizovani uslijed svoje rodne pripadnosti.

Neophodno je da se zapitamo sljedeće:

- Ko je prisutan u medijima?
- Iz koje perspektive?
- Na koji način je posmatran/a?
- Koja stereotipna razmišljanja i shvatanja o ljudima se predstavljaju?
- Da li priče pomažu da se unaprijede rodna ravnopravnost i jednakost u društvu ili su naklonjene tradicionalnim stavovima i vrijednostima?
- Da li su problemi koji muče žene i muškarce odvojeni od opštih društvenih problema?

Odjeljak 8

Mongolija – uvođenje seksualnog obrazovanja u plan i program obuke za vojsku²⁵

„Mongol Vižon“, NVO koja je osnovana 1998. godine, radi na sprovođenju aktivnosti koje se tiču reproduktivnog zdravlja, sprječavanja i kontrole HIV/AIDS-a i ostalih seksualno prenosivih bolesti (SPB). Mongol Vižon svoj rad usredsređuje na aktivnosti muškaraca, uključujući tu vojnike i oficire mongolskih oružanih snaga. Rad je predvodio upravljački odbor za javno zdravlje Mongol Vižona, u čijem radu je učestvovao zamjenik načelnika mongolskih oružanih snaga.

Problem: Novoregrutovani u mongolskim oružanim snagama, posebno oni iz seoske sredine, posjeduju oskudno ili nikakvo znanje o HIV/AIDS-u i SPB. Uslijed toga, stepen u kome se SPB javljaju među oficirima i vojnicima je relativno visok.

Cilj: Da se dobije pomoć od ministarstva odbrane i mongolskih oružanih snaga za podizanje svijesti među oficirima i vojnicima o HIV/AIDS-u i SPB-u.

Primarni učesnici: Vojnici/officiri i njihovi seksualni partneri.

Pristupi i komunikacija: Poslati su dopisi Ministarstvu odbrane i Generalštabu oružanih snaga; održani su zvanični i nezvanični sastanci sa visokim zvaničnicima; napravljen je projekat u saradnji sa oficirima koji imaju visoke činove; održana je radionica na kojoj su učestvovali oficiri koji imaju visoke činove; načelnici službi i ljekari u vojnim jedinicama su podnijeli izvještaj o trenutnoj situaciji vezanoj za SPB među pripadnicima oružanih snaga.

Pokazatelji uspjeha i održivosti: Obrazovanje o seksualnom zdravlju je uključeno u zvanični nastavni plan i program za pripadnike vojske; pojačana je svijest o ovim pitanjima kod oficira sa visokim činovima; povećana je podrška koju dobijaju od Ministarstva odbrane; proširene su osnovne aktivnosti Mongol Vižona.

10. Sprovesti dugoročnu procjenu i identifikovati pokazatelje.²⁹

dalje povezivanje i stvaranje partnerstava sa državnim zvaničnicima, vojskom i policijom.

- Nemojte opet „otkrivati toplu vodu“: iskoristite i nadovežite se na već postojeće module za obuku.

Sugestije za OCD koje su uključene u obuku pripadnika sektora bezbjednosti

- Treba sprovesti procjenu potreba za obukom kako bi se identifikovali nedostaci u trenutno postojećoj obuci i oblasti u kojima treba postići poboljšanja.
- Treba inicirati i doprinijeti razvoju standardizovanih modula za obuku za nove regrute i oficire u policiji i vojsci.
- Treba uspostaviti grupu i napraviti listu kvalifikovanih predavača iz civilnog društva u samoj državi koji mogu da održe obuku o rodnim pitanjima pripadnicima sektora bezbjednosti.
- Treba mogućnosti za obuku iskoristiti kao osnovu za

4.8 Organizacije žena

Kako bi u nadzoru učestvovali svi segmenti društva i kako bi ih on adekvatno predstavljao, neophodno je da organizacije žena budu uključene u nadzor civilnog društva. Bezbjednosna pitanja se često smatraju „muškom teritorijom“. U svakom slučaju, kao što je raspravljano u Poglavlju 3.3, organizacije žena često imaju ključnu ulogu koju bi nadzorna tijela mogla da na uspješan način iskoriste. S obzirom da se članovi ovih organizacija razlikuju kao i njihovi prioriteti, organizacije žena mogu da na različite načine bitno doprinesu

Odjeljak 9

Sredstva za sprovođenje obuke o rodnim pitanjima²⁷

Inspiraciju za sprovođenje odgovarajuće obuke možete naći u sljedećim Setovima priručnika za obuku o rodnim pitanjima:

- **Inkluzivna bezbjednost, održivi mir: Set priručnika za zagovaranje i akciju**- obuhvata priručnike koji se bave ženama i njihovim položajem u odnosu na bezbjednosna pitanja, pitanja pravde, uprave i civilnog društva, zaštite ranjivih grupa, itd.
http://www.international-alert.org/our_work/themes/gender_training.php
- **Set priručnika za saradnju sa muškarcima i mladima na sprječavanju rodnog nasilja** – obuhvata štiva, studije slučaja, sažeti materijal i vježbe.
<http://toolkit.endabuse.org>
- **Priručnik za borbu protiv trgovine ljudima** – obuhvata priručnike o međunarodnim zakonima, procjenama, zaštiti, javnom obrazovanju, nadgledanju i vrednovanju, itd.
http://www.unodc.org/pdf/Trafficking_toolkit_Oct06.pdf
- **Paket izvora informacija o rodnim pitanjima u mirovnim operacijama** – obuhvata propratne informacije, u njemu se naglašavaju osnovna rodná pitanja i sredstva za njihovu praktičnu upotrebu.
<http://pbpu.unlb.org/pbpu/genderpack.aspx>

Odjeljak 10

Nacionalni akcioni plan Velike Britanije o primjeni UNSCR 1325 i obuke o rodnim pitanjima za oružane snage

U martu 2006. godine, Vlada Velike Britanije je donijela nacionalni akcioni plan o primjeni UNSCR 1325. Tokom pravljenja plana, Kros Vajthol grupa za Rezoluciju 1325 (koju su činili predstavnici Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva odbrane i Odjeljenja za međunarodni razvoj), se konsultovala sa Rodnom akcijom za mir i bezbjednost (RAMB), mrežom učesnika iz civilnog društva, sa sjedištem u Velikoj Britaniji, čiji je rad usmjeren na pitanja žena, mira i bezbjednosti.

RAMB je počela sa radom kao Radna grupa Velike Britanije za žene, mir i bezbjednost, a osnovana je sredinom 2004. godine od strane Internešenel Alerta kako bi podigla svijest javnosti o rodnim i bezbjednosnim pitanjima i kako bi podržala i nadgledala na koji način Vlada Velike Britanije primjenjuje UNSCR 1325. Formalno uspostavljena tek juna 2006. godine, RAMB sada čine četrnaest organizacija i pojedinci.²⁸ RAMB je imala priliku da pruži svoj doprinos pri određivanju prioriteta nacionalnog akcionog plana, a stalne konsultacije sa civilnim društvom su izdvojene kao jedan od ciljeva unutar samog plana.

Obuka o rodnim pitanjima se smatrala osnovnom potrebom, i nakon objavljivanja plana, učinjeni su koraci ka definisanju načina na koji će se obuka o rodnim pitanjima pružati britanskim trupama i ka identifikovanju načina na koje se ona može unaprijediti. Osim ovoga, RAMB, ključni članovi Parlamenta i članovi Kros Vajthol grupe za rezoluciju 1325 su osnovali Pridruženu parlamentarnu grupu (PPG) o SCR 1325, koja je jedna od rijetkih grupa u Velikoj Britaniji koja dozvoljava civilnom društvu i državnim službenicima da rade zajedno sa članovima Parlamenta. RAMB je inicirao osnivanje podgrupe za obuku o rodnim pitanjima, a ova podgrupa sada podržava Ministarstvo odbrane u njegovim naporima za unaprjeđenje i sve veće pružanje obuke o rodnim pitanjima, kao i za prikupljanje informacija i rezultata istraživanja o uticaju ove obuke o rodnim pitanjima. Premda još uvijek nema raspoloživih podataka, ovo će potencijalno biti koristan model za sprovođenje obuke o rodnim pitanjima u vojsci i u ostalim državama.

procesima nadzora:

- OCD koje se bave rodnim pitanjima su izvor stručnog znanja o različitim vrstama nesigurnosti sa kojima se suočavaju muškarci i žene.
- Organizacije žena su često u prilici da pristupe različitim grupama, posebno ostalim ženama i marginalizovanim grupama, i stoga su u prilici da prikupe one informacije koje bi u suprotnom bile previdjene.
- Organizacije žena mogu da unesu specifičnu rodnu perspektivu u politiku i praksu sektora bezbjednosti.
- Organizacije žena mogu biti posebno zainteresovane za standarde ponašanja i mjere kojima se rješavaju teška krivična djela počinjena nad ženama od strane osoblja sektora bezbjednosti, poput silovanja ili uznemiravanja.

Međutim, treba napomenuti da ne mora da znači da sve organizacije žena na djelotvoran način predstavljaju potrebe različitih grupa žena i ne mora da znači da su uvijek stručne za bavljenje rodnim pitanjima.

Bez punog uključenja organizacija žena u procese nadzora, civilno društvo neće u potpunosti iskoristiti raspoloživo stručno znanje, niti će se nadovezati na sve polazne tačke za djelotvoran nadzor i analize. Međutim, sposobnost organizacija žena da na produktivan način učestvuju u nadzoru nad sektorom bezbjednosti je, takođe, povezana sa kapacitetima organizacija žena. Postoji hitna potreba da se poveća i unaprijedi „bezbjednosna pismenost“ civilnog društva, uključujući i organizacije žena. Izgradnja kapaciteta kojima će se uvećati „bezbjednosna pismenost“ se može sprovesti u formi specifične obuke za organizacije žena u sljedećim oblastima:

- Terminologija koja se upotrebljava u nadzoru sektora bezbjednosti i osnovna teorija.
- Politika sektora bezbjednosti.
- Međunarodni politički okviri i standardi koji se tiču rodnih i bezbjednosnih pitanja i način na koji se oni

mogu iskoristiti kao sredstva za zagovaranje.

- Institucije sektora bezbjednosti, njihov mandat i procedure odlučivanja.
- Rodna pitanja i RSB/ nadzor
- Rodno osjetljivo budžetiranje za sektor bezbjednosti.
- Procjena uticaja rodnih pitanja.³³

Neophodno je da organizacije žena ili ostale OCD postanu „stručnjaci“ kako bi ojačale svoje veze, zasnovane na dobroj obaviještenosti i znanju, sa svim učesnicima u sektoru bezbjednosti. Ukoliko OCD koje se bave rodnim pitanjima imaju dovoljno kapaciteta da pruže tehničku podršku, onda one postaju korisni partneri organima koji se bave nadzorom sektora bezbjednosti, kao i državnim institucijama koje za cilj imaju sprovođenje bezbjednosne i pravosudne reforme. Isto tako, postoji potreba da se, uopšteno uzevši, unaprijedi „rodna pismenost“ OCD. Ukoliko OCD ne posvećuju dovoljno pažnje rodnim pitanjima, one neće biti u mogućnosti da razmotre rodnu dimenziju RSB-a ili neće imati kapaciteta ili stručnog znanja da rodna pitanja uvrste u učešće civilnog društva u postojećim mehanizmima nadzora (vidi poglavlje 4.9 o rodno odgovornim OCD). Isto tako, ovim se može ograničiti stepen u kome one priznaju značaj pomoći koju organizacije žena pružaju njihovom radu.

Jedan od načina da se ovo uspostavi može biti osnivanje foruma ili stvaranje koalicija kojima se OCD povezuju sa odgovarajućim ministarstvima kako bi se napravile strategije za jačanje odgovornosti i plodotvornog rada sektora bezbjednosti u vezi sa rodnim pitanjima. U **Velikoj Britaniji**, članovi Rodne akcije za mir i bezbjednost su pružili obuku i stručne savjete Ministarstvu odbrane Velike Britanije, odbrambenim/vojnim akademijama i regionalnim organizacijama. U **Sijera Leoneu**, lokalne i međunarodne OCD u nekoliko regija su se uspješno povezale sa medicinskim radnicima iz datih regija, policijskim jedinicama za podršku porodici i sektorom pravosuđa kako bi obezbijedile adekvatnu medicinsku i psihosocijalnu pomoć žrtvama nasilja u porodici, te da se krivično prate izvršena krivična djela, da se prijavljuju

Odjeljak 11

Organizacije žena zagovaraju demokratske reforme sektora bezbjednosti u Iraku, Rusiji i Zapadnoj Africi

Unija Odbora majki vojnika u **Rusiji** je osnovana sa ciljem da skrene pažnju na kršenje ljudskih prava u ruskoj vojsci i da se zalaže za unaprjeđivanje mehanizama zaštite i za dobrobit vojnika, posebno u vezi sa ratom u Čečeniji. Članice Unije su pokrenule javne kampanje protiv prisilnog regrutovanja i za amnestiranje vojnika. Organizacija je uspjela u nekim od svojih napora da utiče na vojnu politiku u Rusiji da obezbijedi zaštitu i slobodu velikom broju regruta.³⁰

U zemljama u postokonfliktnom periodu, organizacije žena se često sastaju na nacionalnom nivou kako bi identifikovale ključne prioritete u bezbjednosnoj, političkoj, ekonomskoj i društvenoj sferi. Na primjer, na konferenciji koja je održana 2003. godine u Vašingtonu, žene iz **Iraka**, uključujući predstavnice organizacija civilnog društva, ministarke i pripadnice sektora bezbjednosti, su identifikovale veliki broj ključnih oblasti poput veće granične bezbjednosti, povećanog broja policajaca širom države, poboljšanog osvjetljivanja ulica i sprovođenja obuke o ljudskim pravima i rodnim pitanjima za pripadnike policije i vojske, kao bitne stavke za njihovu bezbjednost i za uspjeh procesa RSB-a u državi.³¹ Ovakve informacije predstavljaju vrijedno sredstvo za kreatora politike i tijela koja vrše nadzor, a treba se potruditi da se preporuke organizacija žena uvrste u zvanične preglede odbrane i kreiranje politike u ovoj oblasti.

U saradnji sa Zapadnoafričkom mrežom za bezbjednost i demokratsku upravu i Fridrih Ebert Stiftung, žene pripadnice Mreže žena koje učestvuju u izgradnji mira (WIPNET) u **Zapadnoj Africi** su osmislile posebnu metodologiju za integraciju rodnih pitanja, a posebno onih pitanja koja se direktno tiču žena, u reformu sektora bezbjednosti. Kao aktivnost koja je proizašla iz ovoga, WIPNET očekuje da će obučiti stručnjake i grupe žena o „Rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti“.³²

i da se krivično gone.³⁴ Ovo može pomoći da se izgradi transparentnost i povjerenje između OCD i institucija sektora bezbjednosti.

Sugestije za uključivanje organizacija žena u nadzor nad sektorom bezbjednosti

- Treba istražiti neformalne aktivnosti organizacija žena vezanih za omogućavanje bezbjednosti i/ili zagovaranje u sektoru bezbjednosti i treba ih uključiti u zvanične mehanizme za nadzor.
- Organizacijama žena treba pružiti obuku o „bezbjednosnoj pismenosti“ kako bi se one što uspješnije uključile u saradnju sa civilnim društvom, vladom i ostalim zainteresovanim stranama na rješavanju bezbjednosnih pitanja.
- Treba uspostaviti mehanizme kojima će se organizacije žena povezati sa odgovarajućim vladinim organima, kako bi unaprijedile svoj pristup ovim organima i ojačale svoj uticaj u političkim debatama o bezbjednosnim pitanjima.

4.9 Mreže organizacija civilnog društva

Uopšteno uzevši, OCD imaju veću moć nego kada pojedinac nastupa samostalno. Mreže daju dodatnu

snagu usljed većeg broja uključenih organizacija i mogu zaštititi pojedinačne OCD od zlostavljanja ili političkog pritiska. Jedna od ključnih funkcija svake mreže je da pokaže da veliki broj različitih društvenih grupa podržava reformske procese.

Ovo je postalo očigledno formiranjem Radne grupe NVO-a za žene, mir i bezbjednost, u maju 2000. godine, od strane 11 organizacija, a koja je za zadatak imala da se zagovara usvajanje UNSCR 1325 o ženama, međunarodnom miru i bezbjednosti. UNSCR 1325 je jednoglasno usvojena 31. oktobra 2000. godine. Od tada se fokus Radne grupe NVO-a pomjerio na podršku primjeni UNSCR 1325, na promovisanje rodne perspektive i poštovanja ljudskih prava u svim inicijativama za postizanje mira i bezbjednosti, sprječavanje konflikata, upravljanje konfliktima i izgradnju mira u svim zemljama članicama UN-a.

U mnogim zemljama, usljed postojanja zatvorene, čak neprijateljski nastrojene političke klime, OCD može biti teško da se direktno uključe u rješavanje bezbjednosnih i pravosudnih pitanja i u razvoj bezbjednosne politike na nacionalnom nivou. Učešće u diskusijama o bezbjednosnim pitanjima i mehanizmima koji postoje na regionalnom nivou može da bude korisno sredstvo kojim se može izvršiti pritisak na kreatora politike na nacionalnom nivou. Smatra se da pojedinačne OCD imaju više kredibiliteta ukoliko su članice regionalnih

Odjeljak 12

Uspostavljanje partnerstva sa bezbjednosnim institucijama u Bouganvilu kako bi se spriječilo nasilje³⁵

Grupe žena u Bouganvilu, Papua Nova Gvineja, su odigrale važnu ulogu u okončanju konflikta, i putem direktnog pregovaranja sa zaraćenim stranama i putem podrške reintegraciji bivših boraca i mirovnom obrazovanju u zajednicama u kojima rade. Posebno treba napomenuti njihovo povezivanje sa sektorom bezbjednosti na sprovođenju brojnih inicijativa:

- Žene su muškarcima, bivšim borcima, održale obuku i upoznale ih sa ženskim pravima. Ovo je za direktan rezultat imalo smanjenje broja slučajeva nasilja u porodici koje su činili ovi muškarci.
- Grupe žena su regrutovale i obučile muškarce da bivše borce edukuju o pravima žena, HIV/AIDS-u i rješavanju sukoba u školama i selima.
- Agencija za razvoj žena „Leitana Nehan“, u saradnji sa policijom, pruža obuku o rodnim pitanjima za novozaposlene policijske službenike i, takođe, vodi radionice za podizanje svijesti javnosti kako bi se naglasio negativni uticaj koje nasilje nad ženama i djecom ima u različitim zajednicama.

i međunarodnih mreža ili saraduju sa učesnicima sa međunarodnog nivoa u određenom broju radionica, pri čemu može doći do boljeg razumijevanja onih pitanja koja se tiču određene bezbjednosne politike. Isto tako, može se uspostaviti mreža onih organizacija koje su zainteresovane da podrže progresivne promjene. Pošto se nacionalnom bezbjednosnom politikom teži da se obuhvate potrebe cjelokupnog društva, a posebno one potrebe koje su povezane sa rodним pitanjima, legitimitet mreže će rasti proporcionalno sa:

- brojem različitih grupa/organizacija koje su zastupljene u mreži. Takve grupe treba svjesno tražiti i prići im;
- uspostavljanjem zajedničkog seta principa kojim će mreža izbjeći da se miješa u pojedinačnu oblast rada svake od članica;
- stručnim znanjem o radu sektora bezbjednosti, procesu kreiranja politike i načinu na koji su rodna pitanja zastupljena u mreži, zarad strateškog djelovanja;
- raspoloživošću stručnog znanja u okviru mreže koje inače nije direktno na raspolaganju kreatorima politike;
- učešćem stručnjaka i pojedinaca koji uživaju veliki ugled kod kretora politike.

4.10 Rodno odgovorne OCD

OCD koje su uključene u nadzor nad sektorom bezbjednosti su u obavezi da revidiraju unutrašnju politiku i praksu kako bi one odražavale ideju rodne ravnopravnosti. Ovo je neophodno kako bi one bile u potpunosti reprezentativne i kako bi sve zainteresovane strane učestvovala u njihovom radu, a ovo će doprinijeti i sveobuhvatnom djelotvornom radu organizacija civilnog društva.

Međutim, u mnogim organizacijama civilnog društva ne postoji rodna ravnoteža zaposlenih, oni ne posjeduju nužno potrebne vještine i kapacitet za efektivnu integraciju rodnih pitanja u svoj rad. Kako bi se poboljšala situacija, treba uložiti napore na usvajanju rodno odgovorne politike zapošljavanja, unaprjeđivanja i kadrovske politike, a treba prilagoditi specifične mehanizme kojima bi se spriječili diskriminacija i seksualno uznemiravanje na radnom mjestu. Uvođenje internih pravila ponašanja, politike i smjernica predstavlja jedan od načina na koji se mogu poštovati ovi standardi (vidi Odjeljak 1.3). Povezivanjem rodnih kriterijuma sa procjenom učinka se može, takođe, povećati odgovornost zaposlenih, kao pojedinaca, koju imaju prema rješavanju rodnih pitanja tokom svog rada. OCD koje se bave nadzorom nad sektorom bezbjednosti mogu da povećaju svoje napore na zapošljavanju i zadržavanju u svojoj službi većeg broja žena putem poboljšane politike zapošljavanja i stvaranja politike kojom će se obezbijediti postizanje usklađenosti između poslovnog i privatnog života.

Važno je da se rodna pitanja integrišu u sve institucionalne programe i politiku onih OCD koje se bave bezbjednosnim pitanjima. Kako bi do ovoga došlo, neophodno je da postoji odgovarajuće finansiranje rada na rodним pitanjima, stručno znanje i kapaciteti unutar samih OCD. Posebna obuka treba da bude obezbijeđena za sve zaposlene, kako bi oni mali dovoljno stručnog znanja i

kapaciteta da se bave radom na rodним pitanjima. Kako bi se identifikovali načini na koje se može unaprijediti integracija rodnih pitanja, neophodno je da se sprovede interne revizije i da se prepoznaju oblasti u kojima je neophodno da se postigne poboljšanje.³⁶

Sugestije za OCD o tome kako da postanu rodno odgovornije

- Treba napraviti sveobuhvatnu rodnu politiku i politiku za jednake mogućnosti koje će obuhvatiti kadrovska pitanja, kriterijume o učinku i koje će biti protiv seksualnog uznemiravanja i diskriminacije, a uz njih treba napraviti i pravilnik ponašanja.
- Treba procijeniti opis poslova i kriterijume kako oni ne bi diskriminisali ni žene ni muškarce.
- Svi zaposleni i svi volonteri treba da prođu obuku o rodним pitanjima.
- Treba sprovesti internu reviziju kako bi se procijenili kapaciteti date organizacije.
- Donatori koji podržavaju učešće OCD u vršenju nadzora nad sektorom bezbjednosti mogu od OCD da traže da budu rodno odgovorne.

5 Integracija rodnih pitanja u nadzor civilnog društva u specifičnim kontekstima

Ne postoji jedan jedinstveni model po kome se vrši nadzor nad sektorom bezbjednosti, jer je to proces koji se dešava na različitim nivoima i razlikuje se od regiona do regiona i od države do države.

5.1 Zemlje u postkonfliktnom periodu

Usljed pojave seksualnog i rodnog nasilja, žene i djevojke su posebno ranjive pred povećanim stepenom nesigurnosti tokom sukoba. Ovakva njihova ranjivost može, a često se i nastavlja i po okončanju sukoba. Može biti da su pripadnici sektora bezbjednosti počinili veliki broj djela kršenja ljudskih prava i sa tom praksom mogu da nastave i u mirnodopskom periodu. Osim ovoga, može se desiti da su u nekim oblastima državna bezbjednost i pravosuđe doživjele potpuni krah i da su izgubile legitimitet uslijed one uloge koju su ove službe imale za vrijeme konflikta.

Postoje dokazi da se rodne uloge i odnosi, takođe, često mijenjaju tokom i nakon sukoba, što može da otvori prostor za uvođenje promjena. Na primjer, nakon prestanka sukoba i izbora prve žene predsjednice u Africi, **Liberija** je usvojila striktan novi propis u obliku „zakona o zabrani silovanja“ koji je na snagu stupio u februaru 2006. godine. Organizacije žena, poput

Udruženja žena advokata Liberije su odigrala ključne uloge u davanju nacрта novog zakona i podizanju svijesti javnosti o njegovoj neophodnosti u zajednicama širom Liberije.³⁸ Međutim, ove promjene uloga i odnosa mogu da za rezultat imaju pojavljivanje novih prijetnji, smanjenje kapaciteta da se riješi već postojeća nesigurnost ili povratak tradicionalnim ulogama nakon prestanka sukoba.³⁹

Štaviše, rijetko postoje zakoni, strukture i mehanizmi kojima se žene i djevojke štite od različitih bezbjednosnih prijetnji, a kada i postoje oni obično ne funkcionišu kako treba, te se time smanjuju postojeća sredstva i troše na zaštitu ovih grupa. Kapacitet državnih institucija je često slab, do tog nivoa da čak i ako postoji politička volja, ne postoje finansijska, tehnička sredstva ni kadrovi koji bi pružili bezbjednosne i pravosudne usluge. Osim toga što predstavlja izazov, treba imati na umu da RSB, do koje dolazi nakon konflikta, može da predstavlja i priliku da se dostigne viši nivo rodne ravnopravnosti i sveobuhvatnosti u strukturama i procesima sektora bezbjednosti.

Ukoliko su OCD postale podijeljene ili oslabljene tokom konflikta, one neće imati legitimiteta ili kapaciteta, i prosto neće moći da dostignu nivo koji se od njih očekuje kako bi izvršavale svoje obaveze nadzora. U ostalim slučajevima, saradnja sa OCD se može povećati u postkonfliktnom periodu jer stalna nesigurnost, reforma vojske i policije postaju glavna pitanja kojima se bavi većina organizacija, što samim tim organizacijama otvara mogućnosti međusobne saradnje.

Mogućnosti i sugestije za integraciju rodnih pitanja

- Poznato je da se RN koristi kao strategija tokom sukoba, a broj slučajeva će se najvjerovatnije povećati odmah nakon prestanka sukoba. Od suštinske važnosti će biti da se vrši nadzor svakodnevnog rada učesnika sektora bezbjednosti u vezi sa rješavanjem slučajeva RN-a, kao i nadgledanje pripadnika vojske i policije kako oni ne bi postali njegovi počinioci.
- Tamo gdje je to primjenljivo, preporuke date u vezi

sa rodnim pitanjima tokom konsultacija na lokalnom ili nacionalnom nivou treba uvrstiti u šire zagovaranje rješavanja bezbjednosnih pitanja.

- Promovisati javnu debatu na nivou lokalne zajednice kao i na nacionalnom nivou, kako bi se omogućilo, da odmah pošto se ponovo uspostave ili reformišu učesnici sektora bezbjednosti, rodna pitanja budu u samom centru procesa, od njegovog početka, a ne da budu samo dodatak onda kada se reforme već nađu u procesu konsolidacije.
- Treba identifikovati bilo koje nezvanične i tradicionalne strukture kojima se ženama omogućava da utiču na kreatorne politike i/ili članove zajednice i, ukoliko je to prihvatljivo, treba se potruditi da se ovakve strukture ojačaju.
- Treba sarađivati sa nelegalnim strukturama koje mogu da omoguće određeni stepen nadzora nad pružanjem pravosudnih usluga u onim državama u kojima državne institucije nijesu u mogućnosti da pružaju takve usluge, a posebno kada su u pitanju slučajevi nasilja nad ženama.
- Treba izvršiti rodnu analizu procesa RSB-a i putem medija, zvaničnicima vlada koje su učestvovala u njoj i zvaničnicima koji predstavljaju donatore prenijeti rezultate i preporuke.

5.2 Zemlje u tranziciji i zemlje u razvoju

U zemljama u tranziciji i zemljama u razvoju postoji veliki broj konteksta koji se značajno razlikuju po svojim društveno-ekonomskim, tehničkim i kadrovskim kapacitetima. Prelaz na demokratiju je dugotrajan proces i od njega svi članovi društva nemaju uvijek jednake koristi. Premda se sveukupni ekonomski rast povećava, u nekom kratkoročnom periodu, nejednakosti mogu da postanu sve izraženije, a žene pogotovu mogu da se suoče sa sve većom nesigurnošću koja se pokazuje u obliku RN-a, trgovine ljudima i eksploatacije u seksualnoj industriji.⁴⁰

Odjeljak 13

Oksfamova rodna politika³⁷

Oksfam je napravio značajne korake u integraciji rodnih pitanja u svoj rad, kao i svoju internu praksu. Pored politike o jednakim mogućnostima i različitostima, Oksfam je razvio rodnu politiku kojom se samoj organizaciji i zaposlenima u njoj nameću određene obaveze. Ovom politikom se mogu obezbijediti postojanje odgovornosti, transparentnosti i jednake zastupljenosti, i na osnovu nje će se pratiti stepen u kome organizacija uspješno integriše rodna pitanja u svoj rad. Premda se Oksfam ne bavi isključivo bezbjednosnim pitanjima, njegov rad može da kao koristan primjer posluži ostalim OCD koje rade na nadzoru sektora bezbjednosti. Neke od odredaba ove rodne politike su sljedeće:

- Menadžeri će podstaći grupe i forume širom organizacije da razmijene naučeno i dobru praksu o rodnoj ravnopravnosti. Obuku o rodnim pitanjima će moći da pohađaju zaposleni i volonteri.
- Tokom svoga rada demonstriraćemo posvećenost postizanju rodne ravnopravnosti putem postavljanja odgovarajućih timskih i pojedinačnih ciljeva i putem opredjeljenja dovoljnog broja zaposlenih i sredstava kako bismo uspjeli da sprovedemo politiku o rodnoj ravnopravnosti.
- Menadžeri iz svih poslovnica će napraviti sistem za izvještavanje i izvještavaće o mjerljivim ciljevima i aktivnostima koje su preduzete, a koje se tiču politike o rodnoj ravnopravnosti. Naš menadžment, finansijski sistem i kadrovsko odjeljenje će nam olakšati rad i doprinijeti našem radu na integraciji rodnih pitanja.
- Posjedovanje svijesti o rodnoj ravnopravnosti i razumijevanje ovih pitanja će se koristiti kao kriterijum pri zapošljavanju i napredovanju zaposlenih i volontera.
- U okviru organizacije ćemo insistirati na radnoj praksi i politici koje su prilagođene potrebama porodice, a kojima se i muškarcima i ženama omogućava da se u potpunosti posvete i poslovnom i porodičnom životu.

Odjeljak 14

Kancelarije za vezu sa NVO-ima - potencijalna polazna tačka za rodna pitanja⁴¹

Mnoge vlade Istočne i Centralne Evrope i Baltičkih država su osnovale Kancelarije za vezu sa NVO-ima, u skladu sa različitim modelima:

- Hrvatska, Češka Republika, Poljska, Slovačka i Slovenija: Kancelarija svoje funkcije obavlja putem zajedničkog rada birokratske jedinice i savjetodavnog organa u koji su uključeni mnogi akteri. Njihova saradnja je određena zakonima, uredbama i poveljama.
- Mađarska, Rumunija: Državni organi nadgledaju saradnju između državnog i nevladinog sektora bez prisustva savjetodavnog organa.
- Estonija i Letonija: Funkcija održavanja veza sa NVO-ima se odvija preko postojećih odjeljenja ministarstava koja, osim toga, obavljaju i ostale dužnosti poput regionalne administracije i lokalne uprave.
- Litvanija: Različiti državni organi su, u okviru sopstvenih nadležnosti, zaduženi za koordinaciju rada sa NVO-ima.

Za sve gore navedene države, zajednički razlog za osnivanje kancelarija za vezu sa NVO-ima je bio težnja da se unaprijede veze između vlade i civilnog društva. Kancelarije za vezu sa NVO-ima nijesu osnovane samo zarad rada sa sektorom bezbjednosti ili rješavanja rodni pitanja. One, svakako, mogu da budu važna polazna tačka sa koje će se OCD uključiti u rješavanje ovih pitanja, ali isto tako mogu da kod ključnih državnih zvaničnika zagovaraju integraciju rodni pitanja u politiku i praksu sektora bezbjednosti. Nadovezivanje na postojeće mehanizme, poput ovih Kancelarija za vezu, predstavlja važan aspekt u razvoju kapaciteta za integraciju rodni pitanja u nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti jer za osnivanje novih organa može da treba i dosta vremena i sredstava.

Kako u zemljama u razvoju tako i u zemljama u tranziciji, privatne zaštitarske kompanije - koje su, u osnovi, vaninstitucionalne, čak iako su regulisane zakonima koje je usvojio parlament - sve više postaju važni činioci u pružanju bezbjednosnih usluga. Stoga i one treba da budu podvrgnute nadzoru koji vrše OCD.

U nekim od zemalja u tranziciji može da postoji veliki broj visoko obrazovanih i obučeni kandidata za oružane snage, policiju i državne institucije. Istovremeno, ovim institucijama može da nedostaje demokratske odgovornosti i transparentnih upravljačkih struktura i procedura. Sa političkog stanovišta, izazovi za sprovođenje nadzora civilnog društva nad sektorom bezbjednosti obuhvataju nasljeđe iz autoritarnog režima, jako birokratsko protivljenje promjenama i često nategnute odnose između državnih institucija i OCD. Ovakvi uslovi direktno utiču na sposobnost OCD da vrše nadzor nad radom učesnika u sektoru bezbjednosti i na mogućnost uspostavljanja dijaloga između civilnog društva i državnih institucija o zajedničkim bezbjednosnim problemima.

Izgradnja kapaciteta OCD ostaje jedan od glavnih izazova u mnogim zemljama u tranziciji i zemljama u postkonfliktnom periodu, a posebno je naglašena u zemljama u razvoju. Kao što je sasvim očigledno nakon nekoliko decenija pružanja pomoći Africi, nedostatak lokalnog stručnog znanja koje će biti održivo na lokalnom nivou je i dalje problem i ujedno predstavlja i jedan od razloga zbog kojih nijesu postignuti razvojni ciljevi. Intervencije donatora na sprovođenju RSB-a mogu da naiđu na otpor, pri čemu će podrška biti data procesima kojima se upravlja sa nacionalnog nivoa. Jednako je vjerovatno da će se zemlje u tranziciji opirati spoljnjim uticajima da se sprovedu reforme, premda za neke od tih zemalja mogućnost učlanjenja u EU i NATO može da predstavlja značajan podsticaj za sprovođenje reformi. U oba ova tipa država, oružane snage mogu da budu prekobrojne i da su na sebe već preuzele ulogu pružanja bezbjednosti na svim nivoima unutar države. Ovo može da ima različite bezbjednosne posljedice po muškarce i žene, kao i po mogućnost postizanja održivog društveno-ekonomskog razvoja.

Kao i u postkonfliktnim kontekstima, vaninstitucionalni

akteri u mnogim zemljama u razvoju mogu da omogućuće bezbjednost i pravdu, a njihov rad se može ukristiti sa radom zvaničnog državnog sistema. Ovi akteri mogu da obuhvataju tradicionalne sudove, nelegalne službe i lokalne odbrambene jedinice. OCD koje rade na lokalnom nivou mogu da imaju značajnu ulogu u kontrolisanju aktivnosti ovih gore pomenutih aktera i u zalaganju da se oni uključe u nacionalni proces RSB-a, kao i u međunarodne programe za pomoć. Posebno bi trebalo naglasiti način na koji oni funkcionišu u smislu podjele uloga i nadležnosti, na koji način pružaju usluge i kakav legitimitet kao mehanizmi za nenasilno rješavanje konfliktnih situacija uživaju u očima muškaraca i žena. Ovo postaje još važnije jer sve veći broj zemlja u razvoju nije u mogućnosti da finansira skupo osoblje zaposleno u pravosuđu, poput advokata sa položenim pravosudnim ispitom. Osim ovoga, može se desiti da je policija u ograničenom broju prisutna u određenim oblastima, ili uslijed ograničenih sredstava ili uslijed visokog nivoa nesigurnosti.

! Mogućnosti i sugestije za integraciju rodni pitanja

- Ukoliko ovakav mehanizam već ne postoji, treba se založiti za povezivanje sa državnim institucijama na javnom predstavljanju onih nesigurnosti sa kojima se narod suočava – što se može postići osnivanjem Kancelarije za vezu sa NVO-ima (vidi Odjeljak 14). Treba naglasiti rodna pitanja i uključiti organizacije žena u rad Kancelarije za vezu sa NVO-ima.
- Spoljni učesnici treba da podrže izgradnju kapaciteta OCD-a, uključujući tu i organizacije žena, a ne samo da podržavaju izgradnju kapaciteta institucija sektora bezbjednosti.
- OCD treba da procijene u kom stepenu učesnici koji nijesu sa državnog nivoa, poput poglavara i privatnih zaštitarskih kompanija, omogućuju bezbjednost i pravdu, da li to legitimno rade ili ne, kao i kakav je kvalitet pruženih usluga. Informacije treba prikupljati rodno osjetljivim metodama.
- Ukoliko je primjenljivo u datoj situaciji i neophodno, treba se zalagati za smanjenje broja pripadnika

oružanih snaga i treba pri tome uvesti ključne stavke koje se tiču rodne ravnopravnosti, kojima bi se mogla proširiti debata o bezbjednosti tokom ovog procesa.

5.3 Razvijene zemlje

U razvijenim, demokratskim zemljama, takođe, postoji značajan prostor za OCD da preuzmu ulogu vršenja nadzora, posebno u vezi sa rodnim pitanjima. Ovo se može postići uključivanjem u debate o tome šta sve treba uvrstiti u nacionalnu bezbjednost; na koji način se bezbjednost i pravda omogućavaju muškarcima i ženama, te poboljšanjem odnosa u broju muškaraca i žena u institucijama sektora bezbjednosti. U nekim slučajevima može biti i primjereno da se naglase posljedice koje prekomjerna potrošnja na vojsku ima na ostale sektore koji su od suštinske važnosti za ljudsku bezbjednost, poput zdravstva i prosvjete.

Insistiranje na integraciji rodnih pitanja u strategije za restrukturiranje bezbjednosnih snaga ili institucionalne reforme nema samo potencijal da obezbijedi ravnopravnost između muškaraca i žena u izradi i primjeni politike, već može da suštinski proširi debatu o tome šta je nacionalna bezbjednost, te da omogući da se čuju glasovi i onih osoba koje ne rade direktno u vladi i/ili Savjetu za nacionalnu bezbjednost. Izrada Bijele knjige sistema odbrane u Južnoj Africi i ostalih bezbjednosnih politika je jedan od primjera za gore navedeno, gdje su predstavnici OCD-a bili važni sagovornici kao stručnjaci za pitanja odbrane i rodna pitanja.

Vidi Priručnik o donošenju politike nacionalne bezbjednosne i rodnim pitanjima

U zavisnosti od toga u čije ime su ovlašćene da govore, OCD se nalaze u posebno povoljnoj poziciji da u

debatu o nacionalnoj bezbjednosti uvrste i praktične primjere iz svakodnevnog života ljudi i time ih prenose donosiocima ključnih odluka u datoj oblasti. Mogu, takođe, i da prenesu mišljenja i stavove žena koje su isuviše često marginalizovane iz zvaničnih debata o bezbjednosnoj politici. Na kraju, valja napomenuti da se donatorske agencije iz razvijenih zemalja su uglavnom prve u nizu kada je u pitanju spremnost da ponude i pruže savjetodavne usluge i tehničku podršku zemljama koje prolaze kroz proces RSB-a. Njihova ključna uloga i odgovornost su da u osmišljavanje svojih programa uvrste rodne aspekte nadzora civilnog društva. Međunarodne NVO mogu, takođe, da pruže pomoć u izgradnji nadzora nad sektorom bezbjednosti i da daju svoj doprinos donatorskim agencijama u vezi sa RSB-om.

Mogućnosti i sugestije za integraciju rodnih pitanja

- Zagovarajte širu debatu o tome šta je to „nacionalna bezbjednost“, posebno integrišući RN.
- Budite svjesni situacije i spremni da reagujete u slučaju da dođe do redefinisavanja i politike, uključujući politiku nacionalne bezbjednosti, i javne rasprave o njoj.
- Nadgledajte i povežite se sa donatorskim agencijama kako bi podrška koju one pružaju RSB-u bila rodno odgovorna i kako bi njom naglasak bio stavljen na nadzor civilnog društva.
- Omogućite OCD i organizacijama žena i iz ostalih zemalja, koje žele da izgrade kapacitete za nadzor nad sektorom bezbjednosti, da razviju svoje kapacitete, a pružite im podršku i u ostalim oblastima.
- Iskoristite postojeće mehanizme da od sektora bezbjednosti zatražite informacije koje će doprinijeti djelotvornom nadzoru.

Odjeljak 15

RSB u Južnoj Africi – integracija rodnih pitanja u procesu prelaska iz aparthejda u demokratiju⁴²

Slučaj prelaska Južne Afrike na demokratski režim pokazuje na koji je način povoljna politička sredina i umrežavanje/organizovanje žena širom političkog spektra i u okviru samih bezbjednosnih snaga, dovelo do širokog i sveobuhvatnog procesa transformacije sistema odbrane. Ključne lekcije naučene iz ovog procesa, koje su, sve do jedne, direktno uticale na kreiranje politike, obuhvataju:

1. Južna Afrika je otišla dalje od samo puke reforme i prešla na transformaciju sektora bezbjednosti tako što je konsultovala javno mnijenje o ulozi koju treba da ima sektor bezbjednosti i na način što je bezbjednost ljudi i njihov razvoj postavila u centar svog nacionalnog bezbjednosnog okvira.
2. Žene svih rasa, različitih shvatanja i sistema vrijednosti su odigrale ključnu ulogu u oblikovanju vizije o sektoru bezbjednosti i procesu u kome je bezbjednost ljudi postala prioritet države.
3. Mobilisane su žene iz kompletnog političkog spektra kako bi činile 50% predstavnica u pregovorima, što je dovelo do izbora 1994. godine na kojima su žene osvojile 28% poslaničkih mjesta u Parlamentu. One i dalje podržavaju učešće javnosti u određivanju politike i i dalje su najglasniji zagovornici bezbjednosti ljudi.
4. U okviru sistema bezbjednost se sve više i više prepoznaje da žene:
 - a. U planiranje i sprovođenje programa unose perspektivu koja je od suštinske važnosti.
 - b. Imaju pozitivan uticaj na pripadnike snaga bezbjednosti.
 - c. Su od suštinske važnosti za izgradnju mira i bezbjednosti.
5. Transformacija sektora bezbjednosti neće biti potpuna bez promjene institucionalne kulture. Prevazilaženje rodne diskriminacije, kao što je to slučaj sa diskriminacijom na rasnoj osnovi, je ključni pokazatelj transformacije.

6 Ključne preporuke

Za donatore, međunarodne i regionalne organizacije:

- 1. Podržite osnivanje sveobuhvatnih tijela za nadgledanje sektora bezbjednosti:** Kada se pruža podrška procesu RSB-a, neophodno je da se uključe organizacije civilnog društva, poput organizacija žena, u tijela koja vrše nadzor nad sektorom bezbjednosti. Treba obezbijediti da lokalno vlasništvo i mehanizmi za obezbjeđivanje učešća budu u osnovi politika i praksi koje se tiču RSB-a.
- 2. Treba podržati obuku OCD o rodnom i bezbjednosnim pitanjima:** Obuka o rodnom i bezbjednosnim pitanjima je važan način za razvoj neophodne baze vještina u OCD, koja im omogućava da se djelotvornije uključe u nadzor nad sektorom bezbjednosti i da unaprijede inkluzivan karakter i legitimitet ovih aktivnosti. Treba, takođe, obezbijediti da zaposleni u donatorskim agencijama i ostale osobe koje donose odluke o bezbjednosnim pitanjima prođu obuku o rodnom pitanjima.

Za organizacije civilnog društva:

- 3. Postanite stručnjak za bezbjednosna pitanja:** Potrudite se da u potpunosti razumijete lokalne, nacionalne i regionalne bezbjednosne potrebe i prioritete raznolikih grupa muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka. Unaprijedite svoje znanje o politici nacionalnog sektora bezbjednosti, njegovim strukturama i izradi programa, uključujući tu i učenje jezika kojim govore učesnici u sektoru bezbjednosti.
- 4. Saradujte sa ili se pridružite lokalnim, nacionalnim ili regionalnim tijelima koja nadgledaju sektor bezbjednosti:** OCD, uključujući organizacije žena, mogu da se zalažu za uključenje u tijela koja nadgledaju sektor bezbjednosti i mogu da pomognu da se rodna pitanja stave na njihov dnevni red.
- 5. Saradujte sa organizacijama žena:** OCD mogu da ojačaju rodno odgovoran nadzor nad sektorom bezbjednosti putem udruživanja lokalnih, nacionalnih i međunarodnih organizacija žena.
- 6. Zalažite se za rodno odgovornu bezbjednosnu politiku i izradu programa:** OCD može da preuzme aktivnu ulogu – putem kampanja javnog zagovaranja ili lobiranja – u zahtijevanju politike i prakse kojima se povećava učešće žena na svim nivoima, u svim činovima i na svim pozicijama; jačanju integracije rodni pitanja i smanjivanju rodno nasilja.
- 7. Podignite svijest javnosti o rodnom i bezbjednosnim pitanjima:** Kampanje za podizanje

svijesti javnosti, uključujući tu rad sa medijima, mogu da se usredsrijede na teme poput borbe protiv rodni stereotipa i podrške zapošljavanju žena u sektor bezbjednosti; pristupa pravdi, kao i na mehanizme za policijsko izvještavanje o prijavljivanju RN-a.

- 8. Sprovedite rodnu reviziju organizacija sektora bezbjednosti ili procesa RSB-a:** OCD mogu da institucije sektora bezbjednosti smatraju odgovornima i da ih pozivaju na odgovornost za integraciju rodni pitanja na način što će sprovesti reviziju ili procjenu njihovog rada.
- 9. Zabilježiti nasilje nad ženama, muškarcima, mladićima, djevojkama, djevojčicama i dječacima:** OCD mogu da odigraju ključnu ulogu u nadzoru nad sektorom bezbjednosti putem istraživanja rodno nasilja i bilježenja slučajeva RN-a koji su počinili pripadnici sektora bezbjednosti, čiji se rezultati kasnije mogu upotrijebiti za podizanje svijesti javnosti i zagovaračke aktivnosti.
- 10. Nadgledajte budžete za bezbjednost i odbranu:** Primjena rodne analize budžeta opredijeljenih za reformu sektora bezbjednosti i sistema odbrane, potrošnje i nabavki na nacionalnom i institucionalnom nivou može ojačati transparentnost i odgovornost.
- 11. Uspostavite mreže OCD:** Zvanična saradnja sa ostalim OCD, uključujući organizacije žena, može da stvori zajedničku platformu sa koje će se razmatrati pitanja nadzora nad sektorom bezbjednosti i da ojača inicijative za podizanje svijesti javnosti i javno zagovaranje.
- 12. Uspostavite i ojačajte saradnju između OCD i institucija sektora bezbjednosti:** Okupite žene i muškarce iz oružanih snaga, policije i ostalih institucija sektora bezbjednosti i OCD koji pokazuju zainteresovanost za rad na rodnom pitanjima. Napravite zajednički plan rada i strategije kako bi se obezbijedio sveukupniji pristup rodnom pitanjima. Pripadnicima sektora bezbjednosti treba omogućiti da prođu obuku o rodnom pitanjima.
- 13. Integrišite rodna pitanja:** OCD mogu da unaprijede sopstvene kapacitete za rodno odgovoran nadzor i da stvore nediskriminatornu radnu sredinu sprovođenjem interne obuke o rodnom pitanjima, usvajanjem politike o zabrani seksualnog uznemiravanja ili pravila ponašanja i preduzimanjem mjera za postizanje rodne ravnoteže među svojim zaposlenima.

7 Dodatni izvori informacija

Korisne internet adrese

International Alert – <http://www.international-alert.org>

Topic Guide: Civil Society and Security (Vodič na temu: civilno društvo i bezbjednost), Global Facilitation Network for Security Sector Reform (Globalna mreža za omogućavanje reforme sektora bezbjednosti) - http://www.ssrnetwork.net/topic_guides/civil_soci.php

UNIFEM Portal on Women, Peace and Security - <http://www.womenwarpeace.org>

WILPF PeaceWomen - <http://www.peacewomen.org>

Vodiči za praktičnu upotrebu i priručnici

Amnesty International, *Monitoring and Reporting Human Rights Abuses in Africa: A Handbook for Community Activists (Praćenje i izvještavanje o kršenju ljudskih prava u Africi: Priručnik za aktiviste iz zajednica)* (Amnesty International. Amsterdam), 2002.
http://www.protectionline.org/IMG/pdf/spa_handbook.pdf

Amnesty International, *Understanding Policing: A Resource for Human Rights Activists (Razumjeti rad policije: informacije za aktiviste koji se bave pitanjima ljudskih prava)* (Amnesty International: Amsterdam), 2006.
http://www.amnesty.nl/bibliotheek_vervolg/police_and_human_rights#artikel11338

Bauer, J i Hélie, A., *Documenting Women's Rights Violations by Non-State Actors: Activist Strategies from Muslim Communities (Bilježenje kršenja prava žena od strane vaninstitucionalnih učesnika: Strategije za aktiviste iz islamskih zajednica)* (Rights & Democracy and Women Living under Muslim Laws: Montreal i London), 2006.
http://www.peacewomen.org/resources/Human_Rights/nonstateactors_violations.pdf

Caparini, Cole i Kinzelbach, ur., *Handbook for Civil Society Organisations on Public Oversight of the Security Sector (Priručnik za organizacije civilnog društva o javnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti)* (Renesans: Bratislava), 2008.

International Alert and Women Waging Peace, *Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action (Inkluzivna bezbjednost, održivi mir: Set priručnika o zagovaranju i aktivnom djelovanju)* (International Alert: London), 2004.
http://www.international-alert.org/our_work/themes/gender_5.php

Organisation for Economic Co-Operation and Development - Development Assistance Committee, *OECD DAC Handbook on Security System Reform: Supporting Security and Justice (Priručnik OECD DAC-a o reformi sistema bezbjednosti: podrška bezbjednosti i pravdi)* (OECD: Pariz), 2007.
<https://www.oecd.org/dataoecd/43/25/38406485.pdf>

UN Department of Peacekeeping Operations, *Gender Resource Package for Peacekeeping Operations (Paket informacija o rodnim pitanjima za upotrebu u mirovnim operacijama)* (UN DPKO: Njujork), 2004.
<http://pbpu.unlb.org/pbpu/genderpack.aspx>

Valasek, K. sa Nelson, K., *Securing Equality, Engendering Peace: A Guide to Policy and Planning on Women, Peace and Security (Omogućavanje jednakosti, ugrožavanje mira: Vodič za planiranje i određivanje politike o ženama, miru i bezbjednosti)* (INSTRAW: Santo Domingo), 2006.
<http://www.un-instraw.org/en/docs/1325/1325-Guide-ENG.pdf>

Časopisi i izvještaji dostupni na internetu

Anderlini, S.N., *'Negotiating the Transition to Democracy and Reforming the Security Sector: The Vital contributions of South African Women' („Pregovaranje o prelasku na demokratski režim i reforma sektora bezbjednosti: najznačajniji doprinos žena iz Južne Afrike“)* (Hunt Alternatives Fund: Vašington), 2004.
http://www.huntalternatives.org/download/9_negotiating_the_transition_to_democracy_and_reforming_the_security_sector_the_vital_contributions_of_south_african_women.pdf

Ball, N., *'Civil Society, Good Governance and the Security Sector' („Civilno društvo, dobra uprava i sektor bezbjednosti“), *Civil Society and the Security Sector, Concepts and Practices in New Democracies (Civilno društvo i sektor bezbjednosti, koncepti i praksa u novoosnovanim demokratskim režimima)**, ur. Caparini, M., Fluri, P. i Molnar, F. (DCAF: Ženeva), 2006.
<http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=21&fileid=3744D03E-599F-815E-8316-872CD10E1ECF&lng=en>

Caparini, M., *Civil Society and Democratic Oversight of the Security Sector: A Preliminary Investigation (Civilno društvo i demokratski nadzor nad sektorom bezbjednosti: preliminarno istraživanje)*, Radni dokument br. 132 (DCAF: Ženeva), 2004.
http://www.dcaf.ch/civsoc/proj_governance.pdf

Caparini, M., Fluri, P. i Molnar, F. ur., *Civil Society and the Security Sector, Concepts and Practices in New Democracies (Civilno društvo i sektor bezbjednosti, koncepti i praksa u novoosnovanim demokratskim društvima)* (DCAF: Ženeva), 2006.

http://www.dcaf.ch/publications/e-publications/CivSoc/bm_caparini_civsoc.cfm

Nathan, L., *Local Ownership of Security Sector Reform: A Guide for Donors (Lokalno vlasništvo nad reformom sektora bezbjednosti: vodič za donatore)*, (Crisis States Research Centre: London), 2007. <http://www.crisisstates.com/download/others/SSRRef ormNathan2007.pdf>

Valasek, K., 'Gender and Democratic Security Governance' („Rod i demokratsko upravljanje bezbjednošću“), *Handbook for Civil Society Organisations on Public Oversight of the Security Sector (Priručnik za organizacije civilnog društva o javnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti)*, ur. Caparini, Cole i Kinzelbach, (Renesans: Bratislava), 2008.

Nicolien Wassenaar, *Incorporating gender into your NGO (Integracija rodni pitanja u vašu NVO)*. Networklearning.org, 2006. <http://www.networklearning.org/download/gender.pdf>

FUSNOTE

- ¹ Ball, N., 'Civil Society, Good Governance and the Security Sector', *Civil Society and the Security Sector, Concepts and Practices in New Democracies* („Civilno društvo, dobra uprava i sektor bezbjednosti“, *Civilno društvo i sektor bezbjednosti, koncepti i praksa u novoosnovanim demokratskim režimima*), ur. Caparini, M., Fluri, P. i Molnar F. (DCAF: Ženeva), 2006.
- ² Prilagođeno iz Jones, S. i Williams, G., 'A Common Language for Managing Official Development Assistance: A Glossary of ODA Terms' („Zajednički jezik za upravljanje Zvaničnom pomoći za razvoj (ODA): Rječnik ODA termina), (Oxford Policy Management: Oksford), 2002.
- ³ Marina Caparini, *Civil Society and Democratic Oversight of the Security Sector: A Preliminary Investigation (Civilno društvo i demokratski nadzor nad sektorom bezbjednosti: preliminarno istraživanje)*, Radni dokumnet br.132 (Ženeva: DCAF, 2004) str.7-8.
- ⁴ Caparini, Cole i Kinzelbach, *Handbook for Civil Society Organisations on Public Oversight of the Security Sector (Priručnik za organizacije civilnog društva o javnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti)*, (Renesans: Bratislava), 2008.
- ⁵ OECD, *OECD DAC Handbook on Security System Reform, Supporting Security and Justice (Priručnik OECD DAC-a o reformi sektora bezbjednosti, pružanju podrške bezbjednosti i pravdi)*, (OECD: Pariz), 2007 str.20-21. Takođe: Hänggi, H., 'Making Sense of Security Sector Governance', *Challenges of Security Sector Governance („Davanje smisla upravljanju sektorom bezbjednosti“)*, ur. Hänggi, H. i Winkler, T.H. (DCAF: Ženeva), 2003.
- ⁶ Nathan, L., 'Local Ownership of Security Sector Reform: A Guide for Donors' („Lokalno vlasništvo nad reformom sektora bezbjednosti: Vodič za donatore“), izvještaj naručen za potrebe Strategije reforme sektora bezbjednosti koju je izradio Fond za prevenciju konflikta Vlade Velike Britanije (Crisis States Research Centre: London), 2007.
- ⁷ Ekonomski i socijalni savjet UN-a, izvještaj generalnog sekretara, *Coordination of the Policies and Activities of the Specialized Agencies and Other Bodies of the United Nations System: Mainstreaming the Gender Perspective into all Policies and Programmes in the United Nations System (Koordinacija politika i aktivnosti specijalizovanih agencija i drugih tijela sistema Ujedinjenih nacija: Integracija rodni perspektiva u sve politike i programe sistema Ujedinjenih nacija)*, 12. juni 1997.
- ⁸ OECD, str.224.
- ⁹ Nathan, str.6.
- ¹⁰ OECD; DFID, *Understanding and Supporting Security Sector Reform (Razumijevanje i podržavanje reforme sektora bezbjednosti)*, (DFID, n.d.:London).
- ¹¹ Za detaljnu analizu lokalnog vlasništva nad RSB-om pogledajte Nathan.
- ¹² Farr, V., 'Voices from the Margins: A Response to "Security Sector Reform in Developing and Transitional Countries', *Security Sector Reform: Potentials and Challenges for Conflict Transformation* („Glasovi sa margina: odgovor na reformu sektora bezbjednosti u razvijenim zemljama i zemljama u tranziciji“, *Reforma sektora bezbjednosti: potencijali i izazovi za transformaciju konflikta*), Berghof Handbook Dialogue Series, br. 2, ur. McCartney, C., Fischer, M. i Wils, O. (Berghof Research Centre for Constructive Conflict Management: Berlin), 2004.
- ¹³ Caparini, str.58.
- ¹⁴ 'Fem'LINKpacific: Media Initiatives for Women', *femTALK E'News*.11/2003. <http://www.peacewomen.org/news/Fiji/Nov03/femTALKenews.html>.
- ¹⁵ Za više informacija o radu LICADHO pogledajte <http://www.licadho.org/reports.php#r-112>.
- ¹⁶ Preuzeto iz "Gender Checklist for Liberia" („Lista rodni pitanja za Liberiju“), <http://www.peacewomen.org/resources/1325/LiberiaGenderChecklist.html>.
- ¹⁷ Za više informacija o razvoju rodno osjetljivih indikatora, pogledajte: Moser, A., 'Gender and Indicators: Overview Report' („Rodna pitanja i indikatori: pregled“), (BRIDGE/IDS: Saseks), 2007. <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/IndicatorsORfinal.pdf>.
- ¹⁸ Prilagođeno iz: 'Framework for the integration of women in APEC' („Okvir za integraciju žena u APEC“). <http://www.gender.go.jp/>

- english/apec/frame_work/b.html
- ¹⁹ Moser, C., 'An Introduction to Gender Audit Methodology: Its design and implementation in DFID Malawi' („Uvod metodologiju rodne analize: njenu izradu i sprovođenje u DFID u Malaviju“), (Overseas Development Institute: London), 2005.
- ²⁰ Hofbauer Balmori, H., *Gender and Budgets: Overview Report (Rodna pitanja i budžet: pregled)*, BRIDGE Cutting Edge Pack (Institute of Development Studies: Brajton), 2003, str.17-20.
- ²¹ Preuzeto iz: 'The White Ribbon Campaign' („Kampanja Bijela traka“). http://www.whiteribbon.ca/about_us/.
- ²² Prilagođeno iz: Until The Violence Stops (UTVS) (Dok nasilje ne prestane), Set priručnika za zagovaranje, 18.-19. aprila 2005., str.12-13. <http://www.vdayeurope.org/newsletters/advocacydoc.pdf>.
- ²³ 'Participation and Access of Women to the Media and their Impact on and Use as an Instrument for the Advancement and Empowerment of Women' („Učešće i pristup žena medijima i njihov uticaj, te korišćenje kao sredstva za unapređenje i jačanje položaja žena“), Onlajn diskusija (Division for the Advancement of Women: Njujork), 2002. <http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/media2002/online.html>.
- ²⁴ Williams, T., 'Gender for Journalists' („Rodna pitanja za novinare“), Onlajn Set priručnika za obuku. http://www.cpu.org.uk/cpu-toolkits/gender_reporting/gender_tools_sensitive_language.html.
- ²⁵ Citirano iz: Albrecht, P., 'Advocacy', *Handbook for Civil Society Organisations on Public Oversight of the Security Sector (Priručnik za organizacije civilnog društva o javnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti)*, ur. Caparini, M., Cole i Kinzelbach, (Renesans: Bratislava), 2008.
- ²⁶ Citirano iz: Valasek, K., Odjeljak 13, 'Gender and Democratic Security Governance' („Rodna pitanja i demokratsko upravljanje bezbjednošću“, u Caparini, Cole, Kinzelbach, *Public Oversight of the Security Sector: A Handbook for CSOs on Democratic Security Governance (Javni nadzor nad sektorom bezbjednosti: priručnik za OCD o demokratskom upravljanju bezbjednošću)*, (Renesans: Bratislava), izlazi u julu 2008.
- ²⁷ Valasek.
- ²⁸ Članovi RAMB (eng. GAPS) su: International Alert; Womankind Worldwide; UNIFEM UK; UNA-UK; Women's International League for Peace and Freedom; the International Rescue Committee; Serene Communications Limited; Widows for Peace through Democracy; Northern Ireland Women's European Platform; Shevolution, Eyecatcher Associates and Project Parity; i veliki broj nezavisnih konsultanata koji se bave ovim pitanjima.
- ²⁹ OSCE ODIHR, UN-INSTRAW i DCAF, 'How to make gender training for security personnel more effective: Top 10 conclusions of an expert-group discussion' („Kako rodnu obuku za osoblje sektora bezbjednosti učiniti djelotvornijom: 10 najvažnijih zaključaka diskusije grupe stručnjaka“). http://www.un-instraw.org/en/docs/SSR/GenderTraining_Ediscussion_Top10Recommendations_250607.pdf
- ³⁰ Prilagođeno iz 'What the Union of the Committees of Soldiers Mothers of Russia (name before 1998: the Committee of Soldiers Mothers of Russia) did for the first time in Russia' („Šta je Unija Odbora majki vojnika Rusije (naziv prije 1998. godine bio je Odbor majki vojnika Rusije) učinila po prvi put u Rusiji“). <http://www.ucsmr.ru/english/ucsmr/history.htm>.
- ³¹ 'Building a New Iraq: Women's Role in Reconstruction' („Izgradnja novog Iraka: Uloga žena u obnovi“), (Woodrow Wilson Centre/ Women Waging Peace), 2003. http://www.huntalternatives.org/download/20_building_a_new_iraq_women_s_role_in_reconstruction.pdf.
- ³² Women in Peacebuilding Programme (Žene u mirovnim programima). <http://www.wanep.org/programs/wipnet.html>.
- ³³ Valasek, K., 'Gender and Democratic Security Governance' („Rodna pitanja i demokratsko upravljanje bezbjednošću“), *Public Oversight of the Security Sector: A Handbook for CSOs on Democratic Security Governance (Javni nadzor nad sektorom bezbjednosti: priručnik za OCD o demokratskom upravljanju bezbjednošću)*, ur. Caparini, M., Cole i Kinzelbach (Renesans: Bratislava), 2008.
- ³⁴ Barnes, K., *An assessment of Response Mechanisms to Sexual Exploitation and Abuse in Bo and Kenema (Procjena mehanizama za odgovor na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje u Bo i Kenemi)*, (UNICEF-Sijera Leone), neobjavljen izvještaj (2005).
- ³⁵ Conaway, C.P. i Sen, A., *Beyond Conflict Prevention: How Women Prevent Violence and Build Sustainable Peace (Više od sprječavanja sukoba: kako žene sprječavaju nasilje i grade održiv mir)*, (Global Action to Prevent War/WILPF), 2005, str.41-42.
- ³⁶ Postoje mnogi priručnici u kojima možete naći uputstva o tome kako da započnete integraciju rodnih pitanja u nekoj organizaciji, npr. pogledajte Wassenaar, N., *Incorporating Gender into your NGO (Integracija rodnih pitanja u vašu NVO)*, Networklearning.org, 2006. <http://www.networklearning.org/download/gender.pdf>.
- ³⁷ Oxfam, 'Oxfam's Policy on Gender Equality' („Oksfamova politika rodne ravnopravnosti“), 2003. http://www.oxfam.org.nz/imgs/whatwedo/gender/gender_policy2003.pdf.
- ³⁸ Za više informacija, pogledajte: International Crisis Group, *Liberia: Resurrecting the Justice System (Liberija: obnavljanje pravosudnog sistema)*, Izvještaj o Africi br.107, 6. april 2006, naročito str. 13-16. <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4061>.
- ³⁹ Barth, E.F., *Peace as Disappointment: The Reintegration of Female Soldiers in Post-Conflict Societies: A Comparative Study from Africa (Mir kao razočarenje: reintegracija žena vojnika u postkonfliktnim društvima: uporedna studija iz Afrike)*, (International Peace Research Institute Norway: PRIO), 2002. <http://www.peacewomen.org/resources/DDR/AfricaBarth.html>.
- ⁴⁰ Vlachova, M. i Biason, L., 'Violence Against Women as a Challenge For Security Sector Governance', *Challenges of Security Sector Governance* („Nasilje nad ženama kao izazov za upravljanje sektorom bezbjednosti“ Izazovi upravljanja sektorom bezbjednosti), ur. Hanggi, H. i Winkler, T.H., (DCAF: Manster), 2003, str.6.
- ⁴¹ Gerasimova, M., 'The Liaison Office as a Tool for Successful NGO-Government Cooperation: An Overview of the Central and Eastern European and Baltic Countries' Experiences' („Kancelarija za vezu kao sredstvo za uspješnu saradnju između NVO i vlade: Pregled iskustava iz zemalja Centralne i Istočne Evrope i baltičkih zemalja“), *The International Journal of Not-for-profit Law*, tom. 7, Izdanje 3, (2005). http://www.icnl.org/knowledge/ijnl/vol7iss3/special_1.htm.
- ⁴² Anderlini, S.N., *Negotiating the Transition to Democracy and Reforming the Security Sector: The Vital contributions of South African Women (Pregovaranje o tranziciji u demokratiju i reformisanje sektora bezbjednosti: Ključni doprinos žena Južne Afrike)*, (Hunt Alternatives Fund: Vašington), 2004.